

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosionomi (AMK) ja Terveydenhoitaja (AMK) koulutusohjelma

Heidi Pajunen, Riikka Purho ja Laura Suhonen

”Porkkana on parempi kuin keppi”

**Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen
suunnitelma kouvolaalaisessa päiväkodissa**

Opinnäytetyö 2016

Tiivistelmä

Heidi Pajunen, Riikka Purho ja Laura Suhonen

"Porkkana on parempi kuin keppi" Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kouvolaalaisessa päiväkodissa

41 sivua, 3 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala, Lappeenranta

Hoitotyön- ja sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi, Terveystenhoitaja

Opinnäytetyö 2016

Ohjaajat: Yliopettaja Anja Liimatainen ja koulutuspäällikkö Helena Wright, Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kirjallinen kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma eräälle kouvolaalaiselle päiväkodille. Kiusaaminen on hyvin vakavasti otettava asia, sillä sen seuraukset voivat jatkua pitkälle aikuisuuteen asti. Tämän vuoksi kiusaamiseen olisi hyvä puuttua jo varhaislapsuudesta lähtien, jotta voitaisiin luoda turvallinen perusta lapsen kehitykselle. Kiusaaminen on herättänyt viime aikoina paljon keskustelua myös mediassa, joten opinnäytetyön aihe on hyvin tärkeä ja ajankohtainen.

Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa hyödyntäen Learning Cafe -menetelmää. Yhden tapaamiskerran pohjalta koottiin työntekijöiden ajatuksia kiusaamisesta ilmiönä ja sen näkymisestä päiväkodissa, kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen käytetyistä keinoista, kiusaamiseen puuttumisesta sekä työntekijöiden omista arvioista kiusaamisen puheeksiotosta.

Learning Café -tilaisuuden tuloksista voidaan päätellä, että työntekijät ovat perehtyneitä aiheeseen ja he pitävät sitä tärkeänä. Kiusaamiseen puuttumiseen ja sen ennalta ehkäisyyn he löysivät monipuolisia keinoja, mutta tärkeimmiksi nousivat heidän päiväkodissaan toteutettavat omahoitajuus ja pedagoginen pienryhmätoiminta.

Kouvolan päiväkodin työntekijät ovat kiinnostuneita opinnäytetyöstämme, ja kirjallinen kiusaamista ehkäisevä suunnitelma koettiin hyödylliseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmassa ei ole mainintaa aiheesta kiusaaminen, joten opinnäytetyö voidaan nähdä hyvin tarpeelliseksi ja varhaiskasvatustyötä tukevaksi.

Avainsanat: Lapset, päiväkotitoiminta, varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, kiusaamisen vaikutukset

Abstract

Heidi Pajunen, Riikka Purho ja Laura Suhonen

"The carrot is better than a stick". Bullying prevention and intervention plan for a kindergarten located in Kouvola, 41 pages, 3 appendices

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Health Care and Social Services

Degree Programme in Nursing and Social Services

Bachelor's Thesis 2016

Instructors: Principal Lecturer Anja Liimatainen and Degree Programme Manager Helena Wright

The purpose of this thesis was to create a written plan the prevention of bullying. The plan was made for a specific kindergarten located in Kouvola . Bullying is a matter to be taken very seriously because its consequences may affect an individual for a very long period of time and even into adulthood. This is why it is important to make sure that bullying is prevented in the early stages of childhood, which allows for a better and safer atmosphere for development. Lately, there has been frequent debate and conversations concerning bullying on social media. This is why the topic of this thesis is very important and timely.

The thesis was implemented together with the kindergarten nurses by using the learning Café -method. Ideas and thoughts concerning bullying as a phenomenon and its influence in nurseries were gathered during a single meeting. Ideas were also gathered about ways to prevent bullying and the staff's opportunities to approach bullying and bring it up for discussion.

The results from Learning Café show that the kindergarten staff have plenty of methods to avoid and prevent bullying. The most important method is working in a small group of children.

The kindergarten staff showed a great interest in the thesis work and the written plan was considered rather necessary because bullying as a topic has not been mentioned in the early childhood education plan.

Keywords: childhood, kindergarten, early childhood education, bullying, prevention of bullying, effects of bullying

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus Suomessa.....	6
3	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	7
4	Kiusaamisen vaikutukset	10
5	Kiusaamisen ehkäisy	11
5.1	Tunnetaidot ja tunnekasvatus	12
5.2	Sosiaaliset taidot.....	15
5.3	Osallisuus ja ryhmädynamiikka.....	16
5.4	Aikuisen rooli kiusaamisen ehkäisijänä.....	18
5.5	Työyhteisön merkitys	18
5.6	Vanhempien rooli.....	19
6	Kiusaamiseen puuttuminen.....	20
6.1	Miksi kiusaamiseen tulee puuttua välittömästi?	21
6.2	Pienten lasten rangaistukset.....	21
7	Opinnäytetyön taustaa	23
8	Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus	23
8.1	Opinnäytetyön kohde	25
8.2	Opinnäytetyön aineisto ja toteutus.....	26
9	Learning Café – tilaisuuden yhteenveto ja tulokset.....	28
10	Pohdinta.....	33
10.1	Opinnäytetyön kehittämistehtävän, tarkoituksen ja tavoitteen saavuttaminen	33
10.2	Opinnäytetyön kehittämismenetelmä ja toteutus	34
10.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	35
10.4	Lastentarhanopettajan kelpoisuuden täytyminen opinnäytetyössä	37
10.5	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet.....	37
	Lähteet.....	39

Liitteet

Liite 1 Saatekirje

Liite 2 Learning café teemat

Liite 3 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Aihe on tärkeä, sillä varhaislapsuuden kiusaamiskokemukset voivat vaikuttaa vakavasti ja pitkäkestoisesti yksilön elämään. Hoitamattomat, päiväkotikäisten vertaissuhdeongelmat voivat vahingoittaa vakavasti lapsen kehitystä ja oppimista. Kaikilla kiusaamiseen liittyvillä kokemuksilla on voimakkaasti syrjäyttäviä ja suuria inhimillisiä vaikutuksia. (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 6, 11.) Laura Revon teos *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy* (2015) antoi idean Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tuottamisesta jollekin Etelä-Karjalan tai Kymenlaakson varhaiskasvatustyksikölle. Aiheenvalintaan vaikutti kaikkien tekijöiden kiinnostus mielenterveyttä kohtaan ja kohdealueen rajaamiseen tekijöiden asuinpaikkakunnat.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttävät varhaiskasvatustyksiköiltä suunnitelmaa, joka suojaa yksiköitä väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Opetushallitus 2014, 60). Suunnitelmassa on kuvattava muun muassa kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisemisen ja siihen puuttumisen keinoja (Opetushallitus 2014, 65). Myös Perusopetuslain pykälä 29 vaatii opetuksen järjestäjää laatimaan suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Opetuksen järjestäjän on myös toimeenpantava suunnitelma ja valvottava sen toteutumista (Perusopetuslaki 628/1998, 29§).

Varhaiskasvatuksen perusteissa ei ole edes mainintaa sanasta kiusaaminen (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005). Suoranaisesti kiusaamisesta ei ole mainintaa myöskään Varhaiskasvatuslaissa. Kyseinen laki kuitenkin kuvailee varhaiskasvatuksen tavoitteeksi muun muassa lapsen ohjaamisen eettisesti kestävään ja vastuulliseen toimintaan, toisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2a§.) Pykälän kuvaileman varhaiskasvatuksen voidaan tulkita ehkäisevän kiusaamista.

Opinnäytetyömme on tärkeä ja sen tarve on erittäin suuri. Tämä opinnäytetyö tuottaa kirjallisen kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelman eräälle kouvolaalaiselle päiväkodille. Suunnitelma löytyy opinnäytetyön liitteenä.

2 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatus on lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatuksen, hoidon ja opetuksen muodostama kokonaisuus, jossa pääpaino on pedagogiikassa. Varhaiskasvatuksen tavoitteet on säädetty laissa. Yleistavoite on lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Tavoitteiden toteutumista seurataan aktiivisesti, ja jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, vasu. Varhaiskasvatusta järjestetään perinteisesti päiväkodissa, mutta sitä voidaan toteuttaa myös perhepäivähoitona tai vastaavasti muunlaisena varhaiskasvatuksena leikki- ja kerhotoimintana. (Opetushallitus 2016, Varhaiskasvatustalaki 36/1973, 2a§.)

Varhaiskasvatuksen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat nykyään opetus- ja kulttuuriministeriölle. Entinen hallinnoiva ministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, vastaa edelleen päivähoito- vaihtoehtona maksettavista taloudellisista tuista eli yksityishoidon- sekä kotihoidontuesta. Varhaiskasvatukseen liittyvää asiantuntijaviraston tehtäviä hoitaa edelleen Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, joka puolestaan on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon alainen. (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän selvityksiä 2014:12, 27–28.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja nojaa lapsen oikeutta määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Kaikista keskeisin arvo on lapsen ihmisarvo. Sen neljä yleisperiaatetta on määritelty lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. Näitä arvoja ovat syrjintäkielto, tasa-arvo, lapsen etu, oikeus elämään ja täysipainoiseen kehitykseen sekä lapsen mielipiteen huomioon ottaminen. Varhaiskasvatuksen konkreettiset periaatteet ovat lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun ja kehitysympäristöön sekä turvalliseen ja terveelliseen ympäristöön, jossa on mahdollisuus toimia ja leikkiä monipuolisesti. Lisäksi lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti ja saada tarvitsemaansa erityistä tukea. Lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa,

äidinkieleensä, sekä uskontoon tai katsomukseen. Jotta tämä kaikki toteutuu, tarvitaan osaavaa henkilökuntaa, jossa jokaisella yksittäisellä kasvattajalla on vahva ammattitaito ja tietoisuus. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 11–12.)

Varhaiskasvatuksen perusteet ovat uudistumassa vuonna 2017 ja luonnos tulevasta asiakirjasta on ollut luettavissa netissä. Suurin muutos entiseen on sisältöorientaatioiden poistuminen ja niiden korvaaminen oppimisen alueilla. Uudistuksen valmistelun lähtökohtina ovat lapsen muuttuva kasvatusympäristö sekä varhaiskasvatuksen muuttuva toimintakenttä. Uudistusta on tehty moniammatillisessa yhteistyössä ja siinä on hyödynnetty uusinta tutkimustietoa sekä kehittämistyön tuloksia. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma on kolmikantainen: valtakunnallinen, paikallinen ja henkilökohtainen. Uudistus perustuu lakimuutokseen, joka astui voimaan 2015. (Varhaiskasvatus suunnitelman perusteet 2016, 3.)

Suomalainen varhaiskasvatus on painottunut kokopäivähoitoon (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän selvityksiä; 2014:13, 58). Kuitenkin uuden varhaiskasvatuslain yhdennessätoista pykälässä lapsen subjektiivinen oikeus on rajattu vähintään 20 tuntiin varhaiskasvatusta viikossa. Tämä tarkoittaa sitä, että ne lapset, joiden vanhemmat eivät ole kokoaikaisesti töissä, opiskelemissa tai yrittäjiä, kuuluvat tämän kahdenkymmenen tunnin piiriin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 11 a§.) Tulevaisuudessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että kaikki lapset eivät ole enää oikeutettuja kokopäivähoitoon, joten erilaisten osapäiväisten ja osaviikkoisten sekä avoimien varhaiskasvatuspalveluiden kehittäminen on tärkeää. (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän selvityksiä; 2014:12 58.)

3 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat toteuttaneet vuosina 2009–2010 hankkeen Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa. Sen tavoite oli selvittää, millainen ilmiö kiusaaminen on ja miten se näyttäytyy suomalaisessa päiväkodissa. Aineistoa kerättiin neljästä suomenkielisestä ja neljästä ruotsinkielisestä päiväkodista, joissa haastateltiin sekä lapsia ja vanhempia että työntekijöitä. Lisäksi tutkimuksessa havainnoitiin erilaisia

ryhmätilanteita. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että kiusaamista pienten lasten keskuudessa tapahtuu myös päiväkodeissa. Päiväkodin henkilökunta kokee olevansa kykenemätön puuttumaan siihen, eikä kiusaamisilmiötä välttämättä tunnista. Vanhemmat toivovat, että kiusaamisesta keskusteltaisiin enemmän yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a.)

Vaikka oletettavasti kiusaamista tapahtuu pienten lasten keskuudessa myös päiväkodin ulkopuolella, tässä opinnäytetyössä tarkastellaan päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista. Repo viittaa teoksessaan Sonja Perrenin tutkimukseen vuodelta 2000, jonka mukaan 37 % lapsista kokee kiusaamista päiväkodissa. Vastaava luku Revon omassa tutkimuksessa on 12,6 %, ja tämän eron syy on todennäköisesti mittaustavassa. Johtopäätöksenä on se, että kiusaaminen on yleistä myös alle kouluikäisten lasten keskuudessa. (Repo 2015, 78.)

Kiusaaminen on monimutkainen ilmiö, jonka määrittäminen on hankalaa. Kiusaaminen on toisiin tai toiseen kohdistuvaa loukkaamista, vahingoittamista tai syrjimistä. Kiusaaminen on toimintaa, joka saa uhrin puolustuskyvyttömäksi ja johtaa jonkun tai joidenkin sulkemiseen yhteisön ulkopuolelle ajan kuluessa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto; Haapsalo ym. 2016, 11.) Christina Salmivalli kiteyttää kiusaamisen lyhyesti systemaattiseksi vallan tai voiman väärinkäytöksi (Salmivalli 2003, 12). Laura Revon Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy – teoksessa kiusaamisen määritelmä on samansuuntainen. Kiusaamisilmiötä tarkastellessa on huomattu neljä yleispiirrettä: toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. (Repo 2015, 42.) Käytännössä kuitenkin yksilön eli lapsen tunnekokemukset ovat hänelle totta, vaikka kiusaamisen määritelmät eivät täytyisikään (Repo 2015, 39,41).

Yleisesti käsitteen määrittämistä hankaloittaa henkilökohtaisen kokemuksen määrittely ulkoapäin. Arkipäivässä määrittelyä vaikeuttaa lasten sanoittaminen kiusaamisilmiöstä: joko kokemukselle ei löydetä vielä sanoja tai kaikkea toimintaa, hampaiden harjaamisesta lähtien kutsutaan kiusaamiseksi. On vaikea erottaa, mitä lasten tekojen taustalla on. Onko toisen mielen pahoittaminen ollut tarkoituksellista? Työntekijän olisi osattava erottaa yksittäisten aggression tunteeseen liittyvän käyttäytymisen hillinnän oppimisen ja kiusaamisen raja.

Kiusaamissanan käytön vaarana on lasten leimaaminen. Käsitettä kiusaaminen voi harkinnanvaraisesti käyttää, mutta termien kiusaaja tai uhri käyttö ei ole suositeltavaa. (Repo 2015, 39–40.) Varhaiskasvattajan on siis tärkeää tunnistaa kiusaaminen ilmiönä, jotta työntekijät eivät luo kyseistä ilmiötä tilanteisiin, joissa sitä ei esiinny (Haapsalo ym. 2016, 6).

Kiusaamisen muodot voidaan jaotella useammalla tavalla. Kaksi yleisintä tapaa on jakaa kiusaaminen joko epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen (Olweus) tai vastaavasti fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen (Höistad). Epäsuoraa kiusaamista voi olla vaikea havaita ja sellaista voi olla esimerkiksi sosiaalinen eristäminen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan avoimia hyökkäyksiä uhria kohtaan ja se on helpommin havaittavissa. Fyysinen kiusaaminen on sanamukaisesti fyysisesti ilmenevää, esimerkiksi nipistämistä tai tönimistä. Psyykkisellä kiusaamisella tarkoitetaan muun muassa manipulointia, kiristystä ja uhkailua. Sanallinen kiusaaminen voi olla vaikkapa ilkkumista. (Anttonen & Haapala 2015, 11–12.)

Vilja Laaksosen väitöskirjassa Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä kiusaamisilmiön roolit on jaoteltu neljään eri kategoriaan: kiusaaja, kiusaaja-uhri, uhri ja ei osallinen (Laaksonen 2014, 33–34). Kiusaajilla ja uhreilla on helposti tunnistettavat roolit, mutta usein unohtetaan ne, jotka ylläpitävät kiusaamisilmiötä. Revon mukaan sellaisia ovat apurin, vahvistajan, puolustajan sekä sivustaseuraajan roolit. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä enemmän ryhmässä on puolustajia. Vastaavasti mitä enemmän ikää lapsille tulee, sitä vähemmän puolustajia on. Suurissa ryhmissä, joissa on enemmän poikia, on yleensä myös enemmän vahvistajia, eli niitä, jotka lisäävät kiusaamista. Mitä enemmän kiusaajalla/kiusaajilla on tukea ja ihailijoita, sitä turvattommaksi ryhmä koetaan. Jos ryhmässä on yhteiset sopimukset kiusaamistilanteisiin puuttumisesta, sivustaseuraajien ja vahvistajien määrä vähenee. Jos kaikilla ryhmän aikuisilla on yhteiset pelisäännöt kiusaamiseen puuttumisesta, kaikki kiusaamista tukevat roolit heikkenevät. (Repo 2015, 84.)

4 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamisella on tutkitusti vaikutusta lasten mielenterveydellisiin ongelmiin. Kiusaamisen seurauksista kärsivät usein sekä kiusattu että kiusaajana ollut lapsi. Kiusattu lapsi jää usein ilman myönteistä yhdessäolon kokemusta, mikä voi johtaa muun lapsiryhmän torjuntaan. Lapselle syntyvä kielteinen käsitys itsestä sekä muista lapsista voi vaarantaa myös lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisen. Ajan kuluessa kiusaaminen voi johtaa lapsen minäkuvan ja itsearvostuksen heikkenemiseen. Päiväkotilapsen vanhemmat voivat päätellä kiusaamista erilaisista fyysistä ja psyykkisistä oireista. Lapsi voi esimerkiksi valittaa vatsa- tai pääkipua, kärsiä uniongelmistä tai käyttäytyä normaalista poikkeavalla tavalla, esimerkiksi kiukuttelemalla. Erityisesti oireisiin tulisi reagoida, mikäli lapsi on haluton lähtemään päivähoitoon, sillä oireet voivat viitata kiusatuksi tulemisesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016.)

Kouluun suunnatussa kiusaamisen vastaisessa KiVa Koulu -toimenpideohjelmassa kerrotaan, kuinka kiusaaminen vaikuttaa negatiivisväylyteisesti myös kiusaajaan, jos asiaan ei puututa. Kiusaajan asenteet ja arvot voivat muuttua kiusaamista ja väkivaltaa kohtaan myönteisemmiksi, jolloin tekijä voi kokea toisten vahingoittamisen olevan jopa kivaa. Kiusaaja voi käyttää kiusaamista myös sosiaalisten tilanteiden hallintakeinona, jolloin hän saa toiminnallaan huomiota, valtaa ja lisää itseluottamusta. Kiusaaja voi kuitenkin kokea olevansa ansassa, jos hän ei pysty muuttamaan käytöstään, jolloin hänelle kasvaa ajatus, että kukaan ei pysty auttamaan tai pysäyttämään häntä. (KiVa koulu 2016.) On myös todettu, että kiusaamisesta aiheutuu kiusaajalle fyysisiä oireita, kuten särkyjä, nukkumisvaikeuksia ja mielipahaa. Kiusaamiseen puuttumattomuuden on huomattu olevan yhteydessä myös myöhempään ongelmiin mielenterveydessä ja ihmissuhteissa, kuten aggressiivisuutena ihmissuhteissa, antisosiaalisina persoonallisuushäiriöinä sekä rikollisuutena. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016, a.)

Kiusaamisen vaikutukset näkyvät negatiivisesti kiusatun ja kiusaajan lisäksi ryhmän muissa lapsissa. Kiusaaminen luo ryhmään turvatonta ilmapiiriä ja on vaarana, että lasten fyysinen ja psyykinen hyvinvointi heikkenee. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016.)

hyvinvoinnin laitos 2016.) Päiväkodin työntekijöillä onkin tärkeä rooli kiusaamisen ehkäisemisessä, sillä päiväkodissa tehdyllä kiusaamisen vastaisella työllä voidaan vaikuttaa myös positiivisesti koulukiusaamisen ehkäisemiseen.

Lapsuuden aikaisella kiusaamisella on todettu olevan vaikutuksia aikuisuuteen asti. Tällöin aikuinen voi oireilla muun muassa tuntemalla ahdistusta sosiaalisissa tilanteissa, masentuneisuutena ja vaikeutena luottaa toisiin ihmisiin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Aikuisella on myös suurentunut riski altistua työpaikkakiusaamiselle. Pojilla on todettu jopa pelkoa seurustelusuhhteissa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016, a.) Eräässä suomalaisia nuoria koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että 28% pojista, jotka olivat joutuneet lapsuudessa kiusatuiksi tai olivat olleet kiusaajia, kokivat 10-15 vuotta myöhemmin psyykkistä pahoinvointia. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 18-23-vuotiaat nuoret miehet. Oireina pojat kokivat muun muassa ahdistushäiriöitä ja päihteiden väärinkäyttöä. (AAP news and journals gateway 2016.)

5 Kiusaamisen ehkäisy

Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytys on kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy. Se on välttämätöntä sekä yksittäisen lapsen kehitykselle, oli kyseessä kiusattu, kiusaaja tai sivustakatsoja. Myöhemmin elämässä sillä voi olla merkittävät positiiviset vaikutukset hyvinvoinnille ja koulunkäynnin sujumiselle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 44.)

Ennen keskusteluissa keskityttiin pohtimaan, kuka lapsista voisi tulla kiusaajaksi ja kuka kiusatuksi. Kiusaamistoimintamallien pohjaksi nähtiin lapsen omat ominaisuudet ja persoonallisuuden piirteet. Nykyään kiusaaminen ymmärretään opituksi toimintamalliksi ja monimutkaiseksi ryhmäilmiöksi, joka liittyy taitojen puutteeseen, toiminnalliseen kulttuuriin ja ryhmädynamiikkaan. Keskeistä kiusaamisen ehkäisemisessä on siis keskittyä ympäristön, ei lapsen ominaisuuksien muuttamiseen. (Haapsalo ym. 2016, 11.)

Kiusaamista havaitaan jo pienten lasten parissa, joten sen ehkäiseminen on hyvä aloittaa mahdollisimman varhain. Tämä edellyttää tietoa kiusaamisesta ilmiönä ja siitä, kuinka kiusaamista voidaan ehkäistä. Tärkeimpinä keinoina ovat

vuorovaikutustaitojen ja empatiakyvyn vahvistaminen. Lisäksi olennaista on myönteisten vertaissuhteiden sekä ryhmässä toimimisen taitojen tukeminen. Sensitiivinen havainnointi ja kaikkien huomioon ottaminen on erittäin tärkeää. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a) Laura Revon mukaan lasten välillä syntyy kuitenkin luonnostaan ristiriitoja sekä konflikteja, joita ei voida luokitella kiusaamiseksi, vaan ne kuuluvat ajoittaisina ilmiöinä ihmissuhteisiin. Riitelyn ja erimieltyä olemisen taitoja on tärkeää harjoitella ja siihen lapset tarvitsevat aikuisen tukea ja opastusta. Aikuisen tulee aina puuttua kaikkeen toista loukkaavaan käytökseen, ettei siitä myöhemmin kehity kiusaamista. (Repo 2015, 16.)

Seuraavaksi tarkastellaan erilaisia keinoja kiusaamisen ehkäisyyn. Näitä kyseisiä keinoja on koottu erilaisista aiheeseen liittyvistä lähteistä. Yhteistä kaikille on se, että näillä keinoilla voidaan vaikuttaa kiusaamisen ehkäisyyn ja nujertamiseen.

5.1 Tunnetaidot ja tunnekasvatus

Tunne on sana, joka tarkoittaa psyykkistä tilaa, johon liittyy autonomisen hermoston reaktioita. Emootiolla puolestaan tarkoitetaan psyykkistä tilaa, johon liittyy hyvin voimakkaita autonomisen hermoston reaktioita. Affektio on yläkäsite, joka kattaa sekä tunteet että emootiot. Sen sijaan tunteet ovat affektin puoli, johon ihmisellä on tietoinen yhteys. Tunnetaitoja ovat puolestaan elämän kannalta välttämättömät taidot, jotka ovat osa sosiaalista käyttäytymistä, päätöksentekoa ja ajatuksia. Ihmissuhteiden kannalta tunnetaidot ovat välttämättömiä, sillä esimerkiksi kyky ottaa toiset huomioon, eli empaattisuus, on yksi tunnetaitojen osa-alue. Tunnetaidoilla voidaan eri kielissä tarkoittaa montaa eri asiaa, mutta suomalainen Anna-Kaisa Surakka on kiteyttänyt pro-gradu –tutkimuksessaan tunnetaitojen alle tunnelukutaidon, emotionaalisen kompetenssin sekä tunneälyn. (Surakka 2013, 4, 16.) Tunnetaitojen merkitys korostuu pitkälläkin tähtäimellä tärkeinä, sillä niillä on tärkeä osa mielen hyvinvoinnin voimavarana (Haapsalo ym. 2016, 17).

Antilan Pro-gradu tutkimuksessa puhutaan aikuisen emotionaalisuudesta ja tunnekasvatuksesta. Tunnekasvatuksella tarkoitetaan, että lapsille opetetaan tunteiden nimeämistä, tunnistamista ja tiedostamista. Tunnekasvatus on

ihmisyyteen kasvamista, jossa opitaan elämän kannalta tärkeitä taitoja, kuten empaattisuutta, eli toisista välittämistä. Lastentarhanopettajalla on tärkeä rooli tunnekasvattajana, sillä hänen esimerkillään on vaikutusta lapsiin. Se, miten aikuinen itse käyttäytyy, käsittelee tunteitaan tai toimii ihmisenä, on merkityksellistä lapsille, sillä aikuisen tuoma selkeä malli luo heille perusturvaa. (Antila 2015, 53-54.)

Terve tunne-elämä on pohja normaalille sosiaaliselle kypsymiselle. Tunnekasvatus alkaa jo rakkauden ja huomion osoittamisesta. Lasten tunne-elämä kehittyy parhaiten, kun heitä pidetään sylissä, annetaan heille riittävä ilmaisuvapaus ja huomioidaan heidän yksilölliset tahdit kehityksessä. (Kemppinen 2000, 3-4.) Lapsi kokee ja vaistoaa, että hänen tunteitaan halutaan ja voidaan ymmärtää, kun aikuinen vastaa hänen tarpeisiinsa. Tunnerehellisyyden tulisi toimia tunnetaitojen opettelu pohjana: lapsi ansaitsee aikuisen aidot tunteet, mutta aikuisen tulee hallita omat tunnereaktionsa. Lapsi voi luottaa toisen sanomisiin, jos hän siihen oppii tunteiltaan rehellisen kasvattajan tuella. Tällä luodaan luottamuksellista pohjaa vuorovaikutukseen. Vaikka tunnesanoitusta kehitetään läpi elämän, lapsi alkaa oppia rehellisiä tunteita tunteiden tunnistamisella ja niiden nimeämisellä. (Haapsalo ym. 2016, 16–17.)

Tunne-elämä ja empatiakyky kehittyvät siis vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Koivunen & Lehtinen 2015, 143). Tunteet ovat säätelyn alaisia, mutta ne myös säätelevät psyykkisiä prosesseja. Ne ovat suuressa roolissa muiden aivoprosessien ohjauksessa, joten tasapainoinen tunne-elämän kehitys on olennainen osa muiden persoonallisuuden alueiden kehittymistä. (Duodecim 2003, 459–465.) Varhaiset tunnekokemukset vuorovaikutussuhteissa ovat tärkeitä myös myöhemmän kehityksen kannalta. Tunteilla on suurempi rooli lapsen kuin aikuisen elämässä, sillä tunteet määrittelevät lapsen psykofyysissosiaalista elämää enemmän kuin järki. Aikuisen on tärkeää jakaa myös vaikeat tunteet lapsen kanssa. Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuinen kestää hänen tapansa opetella tunteiden ilmaisua ja että kaikki hänen tunteensa ovat luvallisia (Haapsalo ym. 2016, 16). Tunteiden syntymiseen on aina jokin syy ja siksi ne on otettava vakavasti. Vaikeat kokemukset ovat lapsille

suurempi haaste kuin aikuisille, sillä heille ei ole vielä syntynyt itsensä suojaamiseen tarvittavia puolustusmekanismeja tai selkeitä toimintamalleja. (Kemppinen 2000, 1, 15.)

Lapsi kehittyy oman toimintansa säätelyssä ollessaan vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Lapsi oppii sitomaan tunteet, merkitykset ja mielekkyyden toisiinsa vastavuoroisessa suhteessa, mikä johtaa lapsen itsesäätelyn kehittymiseen. Itsesäätelykykyyn sisältyy taito toimia tilanteeseen sopivalla ja tilanteen edellyttämällä tavalla sekä juuri tunteiden ja käyttäytymisen säätely. Lapsi oppii entistä paremmin valitsemaan toimintatapoja ja käyttäytymistä ja hänen kykynsä arvioida niitä vahvistuu. Tunteiden säätelyä on esimerkiksi tunteiden ilmaisemisen voimakkuuden hillitseminen tilanteissa, joissa lapsi osaa ohjata käyttäytymistään välttämällä itselleen ja muille vahingollista toimintaa, kun hän on kohdannut vaikeita tunteita. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea opitellessaan itsesäätelyä. Sekä kotona että ryhmässä aikuisen tehtävänä on auttaa lasta kestämään vaikeat tuntemukset ja pääsemään niiden yli. (Haapsalo ym. 2016, 13, 16.)

Voidaan tulkita, että itsesäätely on osaltaan sidoksissa lasten vertaissuhteisiin ja sosiaaliseen toimintakykyyn: lapset, joilla on itsesäätelyn taitoja, kykenevät solmimaan ja ylläpitämään vastavuoroisia ystävyyssuhteita. Heillä on taitoa tulkita toisten tunteita ja aloitteita ja he osaavat vastata niihin sopivalla tavalla. Jos lapsi puolestaan ilmaisee itseään kiukunpurkauksilla, vertaisryhmä alkaa helposti syrjiä lasta. Kiintymyksen ja välittämisen tunteiden ilmaisu on siis liitoksissa hyväksytyksi tulemiseen kavereiden keskuudessa, vaikka tunnetaitojen opettelu onkin jatkuvaa prosessia ryhmän vuorovaikutuksessa. Tunnekasvattajana toimimisen tulee tapahtua ammattikasvattajalta tietoisesti ja hänen tulee muistaa, että lapsi oppii tunteita ja empatiakykyä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lapsi aistii vallitsevan tunneilmapiirin herkästi. Työntekijän rooli on mahdollistaa kaikkien tunteiden opettelu ja ilmaiseminen ryhmässä. On monia hyväksyttäviä ja hyviä toimintamalleja ilmaista tunteita, kunhan niihin ei liity alistamista, uhkaa tai muuta vahingollisuutta muita kohtaan. (Haapsalo ym. 2016, 16-17.)

5.2 Sosiaaliset taidot

Lapset ovat tekemisissä jo varhain vertaistensa kanssa. Positiivisilla vertaissuhteilla on tutkimusten valossa vaikutusta lapsen minätuntemukseen, itsekunnioitukseen, sekä erilaisiin vuorovaikutustaitoihin. Vertaissuhteella tarkoitetaan lapsen vuorovaikutussuhdetta toisen vertaisen kanssa, eli kognitiivisesti, emotionaalisesti ja sosiaalisesti suurin piirtein samassa kehityksen vaiheessa olevan kanssa. Vertaissuhde–sanon synonyymeja ovat muun muassa toveri-, kaveri-, ja ystävyysuhteet. Vuorovaikutustaidot luovat perustan onnistuneelle vuorovaikutukselle vertaisten kanssa. Niillä on suuri merkitys lapsuuden kehityspoluilla. (Laaksonen 2010, 7; Pollari & Vatjus 2007, 8.)

Lapset toimivat siis toisilleen sosiaalisina malleina ja toisten tekemisiä ja sanomisia vertaillaan omiin. Tämä on lasten keino tutustua omaan sosiaaliseen ympäristöönsä ja opetella tapoja liittyä siihen. Näissä vuorovaikutuksellisissa tilanteissa lapsen oma identiteetti muokkautuu. Sosiaalinen vuorovaikutus katsotaan tieteen valossa normaalikehityksen edellytykseksi ja se on lapsen oppimisen kannalta hyödyllistä: lapsi oppii vähitellen, miten erilaisissa tilanteissa on sopivaa käyttäytyä. He oppivatkin merkittävän osan sosiaalisista vuorovaikutustaidoistaan vertaissuhteissa, esimerkiksi yhteistoiminnan alkeita, tunteiden ilmaisua ja säätelyä. Vertaissuhteiden avulla lapsi voi hahmottaa omaa identiteettiään ja kykenee näin ollen toimimaan erilaisissa rooleissa. Erityisesti läheiset toverit toimivat tuen lähteinä ja heillä on aivan erityinen osa lapsen sosiaalisessa maailmassa ja arkipäivässä. (Pollari & Vatjus 2007, 8-11.)

Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot sekoitetaan usein keskenään. Sosiaalisuudella tarkoitetaan lähinnä halua olla toisten ihmisten kanssa. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan puolestaan taitoja, joiden avulla selviydytään sosiaalisista tilanteista. Mitään yhtä sanatarkkaa määritelmää sosiaalisille taidoille ei ole löydettävissä, vaan sen merkitys liittyy aina vahvasti aikakauteen ja kulttuuriin. Niillä tarkoitetaan kuitenkin pääpiirteittäin ihmisen kykyä olla toisten kanssa siitä huolimatta, että ei välttämättä kaipaa toisten seuraa. Lapsi oppii sosiaalisia taitoja osittain kokemuksen ja toisaalta kasvatuksen kautta. Sosiaalisuus on ihmisen temperamenttipiirre ja saattaa edesauttaa sosiaalisten taitojen hankkimista. Se ei kuitenkaan ole edellytys hyvälle sosiaalisille taidoille, sillä lapsen

temperamentilla ei ole merkitystä näiden taitojen oppimiselle. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–20; Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 50.)

Tärkeimmät kehittyvät sosiaaliset taidot ovat pienillä lapsilla empatiataidot. Empatialla tarkoitetaan kykyä asettua toisen asemaan ja ymmärrystä siitä, mitä toinen ihminen ajattelee ja tuntee. Parhaiten empatiataitoja voi opettaa empaattinen aikuinen, joka voi auttaa lasta tunnistamaan omia tunteitaan ja sanoittamaan niitä. Tämän kautta lapsi oppii tunnistamaan toisten ihmisten lähettämiä signaaleja, eli arvioimaan ja tulkitsemaan toisen tarkoitusperiä etukäteen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 50.) Sosiaalisilla valmiuksilla tarkoitetaan puolestaan empatiakykyä, ongelmanratkaisutaitoja, itsehillintää ja impulssin hallintaa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 24).

Sosiaalisia taitoja voidaan opetella lasten kanssa esimerkiksi harjoittelemalla jakamista, antamista ja vastaanottamista. Lisäksi lapsille opetetaan prososiaalista toimintaa: toiselle voi tehdä hyvää vaatimatta siitä mitään vastapalvelusta. Lasten kanssa voidaan harjoitella lohduttamista, eli mitä tehdään silloin kun toisella on paha mieli. On tärkeää opetella kuuntelemaan toisia, mutta oman mielipiteen esille tuomiseen tulee kannustaa. Esimerkiksi neuvottelutaitoja voi harjoitella leikkiessä. Tekojen hyvittäminen, eli anteeksi pyytäminen, ja toiminnan kautta osoitettu pahoillaan olo (esimerkiksi sotkettujen leikkien siivoaminen) ovat myös omiaan vahvistamaan sosiaalisia taitoja. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 25-26.)

5.3 Osallisuus ja ryhmädynamiikka

Pienten lasten osallisuudella tarkoitetaan ryhmään kuulumista. Yhteenkuuluvuuden tunne ja kokemus omasta paikasta ryhmässä on tärkeää. Hyvää ryhmähenkeä voidaan luoda myös pienten lasten arkeen, me-henki luo ryhmään positiivista ilmapiiriä. Tämä puolestaan ehkäisee kiusaamista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 47.) Me-henki onkin ryhmän aikuisen vastuulla, sillä hän pystyy järjestämään yhteistyötä tukevaa toimintaa. Näin lapset saavat jaettuina onnistumisen kokemuksia, ja yhteenkuuluvuuden tunne kasvaa. (Haapsalo ym. 2016, 14.) Lapsen osallisuuden kokemus riippuu siitä, kuinka hän voi vaikuttaa

oman yhteisönsä toimintaan ja kuinka hänen yksilöllisyytensä otetaan huomioon. Osallisuus tarkoittaa osallistumista yhteiseen toimintaan ja vuorovaikutusta ympäristön ja siihen kuuluvien ihmisten kesken. Aikuisilla on suuri merkitys osallisuuden toteutumiseen ja siihen vaikuttavat palvelujärjestelmälliset reunaehdot. Lasten sijoittelu ryhmiin, aikuisten suhtautuminen lapsiin ja varhaiskasvattajien toiminta ovat ratkaisevia tekijöitä lapsen osallisuudelle. (Pyökkimies 2009, 17-18.)

Mikäli lapsi ei jostain syystä pääse kiinnittymään omaan vertaisryhmäänsä, tai mikäli hän tulee torjutuksi, lapsen asema vaikeutuu, mikä voi johtaa kiusaamiseen. Torjuttu lapsi voi olla aggressiivinen tai vetäytyvä, mutta harvoin yhtä aikaa. Aggressiivisilla, torjutuilla lapsilla on tapana ryhmäytyä keskenään, jolloin he eivät jää kokonaan sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Heitä saatetaan ihailla ja myöhemmin jopa suosia vertaisryhmässä. Kommunikointi muun vertaisryhmän kanssa on vähäistä ja yleensä sävyllään negatiivista. Torjuttujen lasten asemaa ryhmässä voidaan kuvata niin sanotun negatiivisen vuorovaikutuskehän kautta. Kehän katkaiseminen on ongelmallista, ja lapsi tarvitsee siihen aina aikuisen tukea. Kehäprosessi kuvaa tilannetta, jossa lapsella on hyvin vähän tai ei lainkaan positiivisia kokemuksia vuorovaikutustilanteista lasten tai jopa aikuisten kanssa. Tilanne voi johtaa katkaisemattomana siihen, etteivät lapsen minäkuva, itsetunto ja sosiaaliset taidot pääse kehittymään, mikä voi lopullisesti johtaa toisten lasten torjuntaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 26-27.)

On aikuisen vastuulla, kuinka lapsi kiinnittyy omaan vertaisryhmäänsä ja kuinka hän kokee oman asemansa. Aikuisen ja lapsen vuorovaikutussuhde on olennainen laatutekijä, kun arvioidaan lapsen oppimista ja viihtymistä varhaiskasvatuksessa. Aikuisen roolilla on suuri merkitys kiusaamisen ehkäisyn toteutumiselle, huomiota tulisi erityisesti kiinnittää juuri niihin lapsiin, jotka ovat ajautumassa negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessiin. Vapaan leikin havainnointi, leikin ohjaaminen ja siihen osallistuminen, vertaissuhteiden sekä erilaisten siirtymävaiheiden tukeminen ovat aikuisen vastuulla, ja kaikella tällä toiminnalla on kiusaamista ehkäisevä vaikutus. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 46-47.)

5.4 Aikuisen rooli kiusaamisen ehkäisijänä

Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeintä on lapsen ja aikuisen välille rakentuva kunnioittava ja lämmin suhde, jota aikuinen kannattelee (Repo 2015, 105–106). Työntekijän on osattava havaita, eli tietoisesti tarkkailla ja analysoida, lasten tuntemuksia: mitä lapsi tuntee ja mitä hän ajattelee tuntemastaan tunteesta. Työntekijä voi auttaa lasta vaikeassa tilanteessa, jos hän osaa säädellä vallitsevaa ilmapiiriä esimerkiksi erilaisilla sanavalinnoilla ja vaihtelevilla tunnetiloilla. Lapsen omia tuntemuksia ei saa missään tapauksessa mitätöidä – työntekijän tärkein ominaisuus on eläytymiskyky, eli jaetaan tunnemaailma yhdessä lapsen kanssa. Tunnekasvatuksella pyritään luomaan ja muodostamaan lämpimiä ihmissuhteita. (Kempainen 2000, 3-4.) Tärkeää on, että aikuinen ei ole arvaamaton toimissaan. Varhaiskasvatuksen kaikilla osa-alueilla, hoidossa, opetuksessa ja kasvatuksessa lastentarhanopettaja toimii esimerkkinä. (Antila 2015, 54.)

Kun lasta tuetaan lähikehityksen vyöhykkeellä ja kun hän saa tarvitsemaansa yksilöllistä tukea, lapsen kyky toimia yhteistyössä toisten lasten ja aikuisten kanssa paranee yhteisen päämäärän saavuttamiseksi (Repo 2015, 105-107). Lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaan Vygotskin tunnetuinta teoriaa, joka esiintyy lähes kaikessa kasvatus- ja kehityspsykologisessa kirjallisuudessa. Lähikehityksen vyöhyke tarkoittaa lapsen aktuaalisen ja potentiaalisen osaamisen rajapintaa, jolla kehitys tapahtuu. (Uotinen 2008, 14.) Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia. Aikuisen valinnoilla ja teoilla on merkitystä sille, millaiseksi ryhmän ilmapiiri hänen ympärillään muodostuu. Kiusaamista ehkäisevä ilmapiiri edesauttaa hyvän kierrettä, jossa lapsen on turvallista kasvaa ja kehittyä. (Repo 2015, 105–107.)

5.5 Työyhteisön merkitys

Kasvattajan tulee puuttua päiväkotiryhmässä tapahtuvaan kiusaamiseen ja hänen on työssään pyrittävä sen ennaltaehkäisyyn. Tämä vaatii todellista sitoutumista. Siihen vaaditaan kasvatustyötä ohjaavia arvovalintoja, yksittäisen kasvattajan ammatillisia valmiuksia ja yksikön yhteisöllisyyttä. Yksikään kasvattaja ei voi aina hallita tilannetta yksin, vaan silloin korostuu yhteistyön

tarve. On opittava pyytämään sekä antamaan apua työtovereiden kesken. Yhteisöllinen toimintakulttuuri tiivistää työyhteisöä erityisesti haastavissa tilanteissa, joissa tarvitaan kollegoiden tukea. Kiusaamisen ehkäisy ei ole ainoastaan yhden aikuisen vastuulla, vaan kaikkien pitää osallistua siihen. Yhteisöllisellä toimintakulttuurilla päästään parempiin tuloksiin, ilmapiiri on myönteisempi ja kiusaaminen ja muuten vaarallinen käytös vähenevät. (Hurme & Kyllönen 2014, 144.)

Kiusaaminen on ilmiö, johon on vaikea antaa toimintaohjeita ulkopuolelta. Siksi onkin tärkeää, että varhaiskasvatyüksikössä tehdään sellaisia ratkaisuja, jotka palvelevat juuri heidän tarpeitaan parhaiten. Kiusaamisen ehkäisy tulisi nähdä osana arjen pedagogiikkaa, joka joustaa ja muokkautuu aina lapsiryhmän mukaiseksi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016, b.)

5.6 Vanhempien rooli

Vanhempien aktiivinen osallistuminen yksikön toimintaan on hyvä keino vähentää negatiivisia ryhmäilmiöitä. Kasvattajan ja vanhemman avoin ja lämmin suhde on tärkeää luottamuksellisen kasvatuskumppanuuden luomiseksi. Erilaisten ristiriitatilanteiden kannalta on hyvä, jos vanhemmat ovat keskenään hyvissä väleissä. Erilaiset yhteiset tilaisuudet ja toiminta edesauttavat myös lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Kasvattajan tulee rakentaa siltaa lasten vanhempien välille ja tuoda tämä esiin vanhempain toiminnan hyvänä puolena. Vanhempainillat ovat hyvä keino tutustuttaa vanhempia toisiinsa ja samalla saada heidät vaihtamaan yhteystietojaan. Kasvattajalla on tärkeä rooli myös vanhempien elämässä. Kiusaaminen on paljon tunteita herättävä asia, ja joskus myös vanhemmilta saattaa unohtua asiallinen käytös toisia vanhempia kohtaan. Yhden lapsen kiusaaminen saattaa paisua koko ryhmää syyllistäväksi ilmiöksi, mikäli kasvattaja ei kykene puuttumaan tuottuneen vanhemman käytökseen. (Hurme & Kyllönen 2014, 138; Salmivalli 2003, 93.)

Vanhemmilla voi olla aktiivinen rooli kiusaamisen ehkäisyssä. He voivat omalla panoksellaan osallistua päiväkodin yhteiseen kiusaamista ehkäisevään toimintaan. Vanhemmat saattavat olla niitä, jotka tuovat ilmi erilaisia kiusaamistilanteita. Monelle vanhemmalle on kova paikka, jos oma lapsi kiusaa

toista. Tämä aiheuttaa vanhempia tunnereaktioita, joihin kasvattajan on hyvä varautua. Vanhemmalla on oikeus puolustaa omaa lastaan, mutta päiväkodilla on velvollisuus puuttua kiusaamiseen ja epäselvissä tapauksissa selvittää, mistä on kyse. Lapsen kiusaamiseen puuttuminen hyödyttää sekä kiusattua että kiusaajaa. Siitä huolimatta, että vanhempi on oikeutettu voimakkaaseen tunnereaktioon, henkilökunnan ja muiden syyttely ei auta tilannetta, vaan vie pohjaa yhteistyömahdollisuuksilta. (Salmivalli 2003, 93, 96.)

Salmivalli pohtii kirjassaan koulukiusaamiseen puuttuminen myös keinoja, joilla vanhempi voi vähentää lapsensa riskiä tulla kiusatuksi. Yhdeksi kiusaamista lisääväksi tekijäksi hän mainitsee ylisuojelevan suhtautumisen lapseen, eli lapselle ei anneta mahdollisuutta ikätason mukaiseen itsenäistymiseen ja häntä halutaan varjella kaikelta maailman pahuudelta. Tämä saattaa ruokkia lapsen epävarmuutta. Vanhempaa voisi sen sijaan neuvoa olemaan ylisuojelematta arkaakaan lasta, sen sijaan lasta tulisi rohkaista liittymään toveriryhmään, siihen kuitenkaan pakottamatta. Vanhemmat voivat auttaa lasta muodostamaan vertaissuhteita esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuuden kahdenkeskeiseen leikkiin jommankumman lapsen kotona. Ystävyysuhteet suojaavat lasta kiusamiselta. Tärkeintä, mitä vanhemmat voivat lapsensa kanssa tehdä, on puhua kiusaamisesta avoimesti. Kiusaamisella ei pidä pelotella, mutta yleinen keskustelu kiusaamisesta on paikallaan, lapsen ikätaso huomioiden. Jokaisen vanhemman velvollisuus on puuttua kiusaamiseen, mikäli kokee tai havaitsee sitä oman lapsensa ryhmässä. (Salmivalli 2003, 95–96.)

6 Kiusaamiseen puuttuminen

Joissakin tapauksissa päiväkotiryhmässä tapahtuu kiusaamista, vaikka sitä pyrittäisiin ennaltaehkäisemään. Tärkeintä kiusaamiseen puuttumisen kannalta on huomata ja tunnistaa tilanteet, joissa kiusaamista tapahtuu. Lapsien havainnointi on tärkeää, sillä silloin aikuisella on mahdollisuus huomata ja puuttua tilanteeseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 18–19.) Aikuisen on erityisen tärkeää hoitaa kiusaamistilanteet alusta loppuun, sillä varhaiskasvatusikäiset eivät osaa vielä selvittää ongelmia ja kiusaamistilanteita vertaistensa kesken (Haapsalo ym. 2016, 60). Pienet lapset ovat myös avoimia

ja kertovat sekä hyvistä että huonoista kokemuksistaan herkästi aikuiselle. Lapsia tuleekin rohkaista entistä enemmän siihen, että tällaisista ikävistä tapahtumista puhutaan aikuisten kanssa, ilman, että heitä leimataan kantelijoiksi. Aikuisen rooli on kuunnella tarkasti lapsen sanomaa, eikä sivuuttaa sitä. Päiväkotiryhmässä tulisi vallita salliva ilmapiiri, jossa jokainen uskaltaa sanoa myös mieltä painavia asioita ääneen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 18–19.) Avoimen ilmapiirin luominen on aikuisen tehtävä (Haapsalo ym. 2016, 60).

6.1 Miksi kiusaamiseen tulee puuttua välittömästi?

Kiusaamiseen tulee puuttua tehokkaasti. Päiväkodin työyhteisön yhteisesti päättämät toimintatavat tulee kirjata ylös. Kiusaamiseen on vielä suhteellisen helppo puuttua, kun lapset ovat pieniä, sillä heillä ei ole kellään taakkanaan vuosia kestänyttä kiusaamisen kokemusta, eikä kenellekään ole muodostunut pysyvää roolia kiusaajana tai kiusattuna. Lisäksi pienten lasten sosiaaliset suhteet eivät ole läheskään niin monimutkaisia kuin koululaisten. Pienen lapsen identiteetti ei ole vielä kiusaajan tai kiusatun identiteetti, ja aikuinen voi toiminnallaan tai toimimatta jättämisellään vaikuttaa siihen. Aikuinen on tuki ja turva, jonka apuun lapsi luottaa. Lapset sietävät eri tavalla kaltoinkohtelua. Siihen vaikuttavat erilaiset temperamentit. Joku lapsista saattaa ilmoittaa hyvin nopeasti tulleensa kaltoin kohdelluksi, kun taas toinen saattaa piilotella ja peitellä tilannettaan, minkä avulla hän selviytyy esimerkiksi häpeän tunteesta. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 19–20.)

Kun lasten konfliktit ratkaistaan ja selvitetään, niistä ei pääse muodostumaan kiusaamista. Näin ollen niihinkin puuttuminen on kiusaamisen ehkäisyä. Lapsen on todella tärkeää saada kokemuksia ristiriitojen selvittelystä ilman, että siitä koituu liiallista huolta. Riidat ja konfliktit voidaan selvittää heti, mutta kiusaamistilanteisiin ei ole yksiselitteistä ratkaisumallia. Jokainen kiusaamistilanne on erilainen ja niissä tarvitaan laajempaa puuttumista. (Haapsalo ym. 2016, 60.)

6.2 Pienten lasten rangaistukset

Kiusaamisen ehkäisy on samalla kiusaamiseen puuttumista ja toisinpäin. Kun jokin ikävä kiusaamistilanne tulee ilmi, aikuisen on hyvä osoittaa väärin toimivalle

lapselle, että tilanne on huomattu. Joskus pelkkä aikuisen vakava suhtautuminen tilanteeseen saattaa toimia lapselle merkinä siitä, että toiminta ei ole hyväksyttävää ja riittää puuttumiseksi. Tärkeintä on kuitenkin ymmärtää teon taustalla oleva ajatus. Miksi lapsi toimii tällä tavalla? Saadaksesen huomiota tai koska hän tuntee asemansa uhatuksi? Kiusaamiseen puuttuminen ja ehkäisy kulkevat melko pitkälti käsi kädessä. Jotta kiusaamiseen voidaan puuttua, ilmiö on tunnistettava. Tärkeintä sekä puuttumisessa että ehkäisyssä on se, että aikuiset ovat aidosti läsnä ja ohjaavat lapsia. (Repo 2015, 204–205.)

Kiusaamiseen puuttuminen on osittain hankalaa, sillä kaikki tapaukset eivät välttämättä tule aikuisen tietoon. Lisäksi lapset oppivat melko nopeasti, kenelle aikuiselle asiasta kannattaa kertoa, sillä kaikki eivät suhtaudu asiaan yhtä vakavasti. Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tutkimuksessa (2009) haastateltiin sekä päiväkodin henkilökuntaa, lapsia että heidän vanhempiaan. Kiusaamiseen puuttumisessa on otettu huomioon sekä aikuisten että lasten näkökulma asiaan. Aikuisilla ja lapsilla näyttää tutkimuksen mukaan olevan hieman erilainen näkemys siitä, kuinka tilanteisiin puututaan: aikuiset puhuvat tilanteiden ratkaisusta ja ennaltaehkäisystä, lapset puolestaan kiusaamista seuraavista toimenpiteistä. Lasten mukaan kiusaamisesta seuraa rangaistuksia, joita ovat esimerkiksi jäähy ja puhuttelu. Aikuinen kuitenkin lohduttaa tilanteen jälkeen. Aikuisten mielestä kiusaamiseen puututaan lempeillä, ennaltaehkäisevillä otteilla. He keskustelevat lasten kanssa, välillä yksittäin ja joskus koko ryhmän kanssa. Vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä ja tarvittaessa apua pyydetään varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. (Kirves, Stoor-Grenner 2010 a, 40-41.)

Niissä päiväkotiryhmissä, jossa kiusaamisen kitkemiseen käytetään kovia rangaistuksia, esiintyy enemmän kiusaamista. Siitä huolimatta 76 % päiväkodin työntekijöistä käyttää rangaistusmenetelmänä jäähyä. Se ei kuitenkaan ole tehokasta, vaan lapsen ei-toivuttuun käyttäytymiseen voi puuttua lempeillä keinoilla. Italialaistutkimuksen mukaan kiusaamisen ehkäisyssä tehokasta on positiivinen ja lämmin suhde päiväkodin aikuisiin. (Lastentarha 4/2016, 17.)

7 Opinnäytetyön taustaa

Aihevalintaprosessi alkoi kiinnostuksesta lastentarhanopettajan kelpoisuutta sekä terveyttä ja sen edistämistä kohtaan. Kohderyhmä rajattiin päiväkotiin, ja terveyden psykofyysissoosiaalisesta kokonaisuudesta valittiin mielenterveys, sillä se yhdistää sosiaali- ja terveysalan selkeinten. Alun perin aiheeksi valikoitui tunne-elämän kehitys päiväkodissa, mutta aihe vaihtui Laura Revon teoksen, *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*, lukemisen jälkeen. Kirjan ajankohtaisen ja tärkeän teeman vuoksi pohdittiin, onko Lappeenrannan lähikuntien päiväkodeilla olemassa kirjallista kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa. Keskustelu ohjaavan opettajan kanssa antoi lisää intoa jatkaa aiheen käsittelyä, ja kannustus kasvatti motivaatiota lähteä etenemään opinnäytetyössä. Opinnäytetyöstä kiinnostui myös Kouvolan varhaiskasvatuspäällikkö, joka suostui yhteistyöhön asiasta kysyttäessä.

Opinnäytetyö rajattiin päiväkotiin, sillä osa tekijöistä suorittaa sosionomi (AMK) opinnoissaan lastentarhanopettajan kelpoisuuden. LTO-kelpoisuuden saamiseksi on tutkinnon aikana suoritettava tietyt varhaiskasvatuksen opintokokonaisuudet, kaksi harjoittelua ja sen lisäksi opinnäytetyön on liityttävä varhaiskasvatusikäisiin lapsiin.

Opinnäytetyö vastaa varhaiskasvatuskentän tarpeeseen, jota Varhaiskasvatuksen perusteet ja laki eivät vielä tällä hetkellä jostain syystä vaadi. Olettavasti lähivuosina lakiin on tulossa muutos, joka edellyttää varhaiskasvatusyksiköiltä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman olemassaoloa. Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, ja siinä hyödynnetään kehittämismenetelmää.

8 Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävä oli tuottaa kirjallinen kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma eräälle kouvoolalaiselle päiväkodille, jolta sellainen vielä puuttuu. Opinnäytetyön tavoitteina oli lisäksi lisätä kiusaamisen ehkäisyä, tehostaa kiusaamiseen puuttumista varhaiskasvatuksessa ja kasvattaa päiväkodin työntekijöiden tietoa

kiusaamisesta ilmiönä. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja toiminnallisessa osuudessa työmenetelmänä käytettiin Learning caféä.

Selvitystehtävinä ja Learning café'n teemoina tässä opinnäytetyössä olivat:

1. Mitä kiusaaminen on ja miten se näyttäytyy päiväkodissanne?
2. Kuinka päiväkodissanne on pyritty ehkäisemään kiusaamista ja millaisia keinoja siihen on käytetty?
3. Kuinka kiusaamiseen puututaan tällä hetkellä?
4. Miten omaa toimintaa arvioidaan?

Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja se poikkeaa perinteisistä tutkimuksellisista opinnäytetöistä. Ilmiöiden tai asioiden tutkimisen toiminnallinen opinnäytetyö tähtää ammatillisessa kentässä toiminnan ohjeistamiseen, opastamiseen, toiminnan järjestämiseen tai järjeistämiseen. Vaikka kyse onkin lähinnä toiminnan kautta syntyvästä tuotoksesta tai tapahtumasta, ei voida kuitenkaan unohtaa selvityksen tekemistä. Eri ammattialoilla on valtava määrä hiljaista tietoa sekä taitoja, joita ei ole mahdollista hyödyntää ilman selvittämistä. Toiminnallinen opinnäytetyö vastaa siis sekä työelämän teoreettisiin että käytännöllisiin tarpeisiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 8-10.)

Opinnäytetyössä käytettiin Learning café -menetelmästä johdettua toimintamallia. Sen tarkoitus on saada isompi verkosto tuottamaan hyödyntämällä ryhmän jakamista pienempiin kokonaisuuksiin. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 68-69.) Perinteisestä Learning café -menetelmästä poiketen pöytäkuntien puheenjohtajat päätettiin jättää pois osallistuneiden työntekijöiden lukumäärän vuoksi. Perinteisessä Learning café -menetelmässä jokaisessa pöytäkunnassa on yksi puheenjohtaja, joka pitää huolen siitä, että kaikki saavat puheenvuoron ja auttaa tarvittaessa kirjauksessa. Kysymyksiin on käytettävissä rajallinen määrä aikaa, jonka jälkeen pöytäkunta siirtyy uuden aiheen pariin, jonka puheenjohtaja puolestaan kertoo, mitä edellinen pöytäkunta on asiasta keskustellut. Lopuksi puheenjohtajat tekevät kaikille yhteisen yhteenvedon keskusteluista, ja tuloksia voidaan tarkastella yhdessä. (Järvensivu ym. 2010, 68-69.)

Jokaiselle ryhmälle jaettiin kysymyspaperi, joissa jokaisessa oli eri teemoja käsittelevät kysymykset. Jokainen ryhmä vastasi kaikkiin teemoja koskeviin

kysymyksiin ja kirjasi samalla ylös ajatuksiaan. Tilaisuuden lopussa opinnäytetyön tekijät pitivät yhteenvedon päivän teemoista. Lopuksi kirjaukset kerättiin talteen ja niiden pohjalta suoritettiin teemoittelu, jonka pohjalta varsinainen suunnitelma toteutettiin. Teemoittelun avulla kerätty aineisto pilkotaan ja järjestetään erilaisten aihepiirien mukaan. Sen avulla siis pelkistetään aineistoa ja nostetaan esiin olennaisimmat, tutkimuskysymyksiä, eli tässä opinnäytetyössä kehittämistehtävää, vastaavat asiat. (Hiltunen 2009.)

8.1 Opinnäytetyön kohde

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus järjestettiin eräässä kouvolaalaisessa päiväkodissa. Päiväkoti on kunnallinen ja kuuluu lapsiperheille annettaviin peruspalveluihin. Kunnan päiväkoteja ja ryhmäperhepäiväkoteja on Kouvolassa 75, eripuolilla kaupunkia. Yksityisiä päiväkoteja on kymmenen ja ryhmäperhepäiväkoteja yksi. Lisäksi Kouvolassa toimii sata perhepäivähoitajaa omissa kodeissaan. (Kouvolan kaupunki 2015.)

Kouvolassa sijaitsevassa päiväkodissa on kolme ryhmää: 1-2 -vuotiaiden ryhmä ja kaksi 3-5 -vuotiaiden ryhmää. Päiväkodin arvoihin kuuluu lapsen ja perheen yksilöllinen huomioonottaminen, turvallisen ja kiireettömän kasvuympäristön luominen, luottamuksellinen yhteistyö perheiden kanssa, sekä lasten vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen tukeminen. Lisäksi päiväkodissa tuetaan kehitysmuotoista ajattelua. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on kiireettömyys ja perheiden kanssa yhdessä tekeminen. Leikkiä arvostetaan ja luonto on päiväkodille tärkeä. Visiona päiväkodilla on se, että henkilöstö on hyvin sitoutunut omaan työhönsä ja että heille turvallisuus sekä kasvatuskumppanuus ovat tärkeitä.

Päiväkodissa toimitaan pedagogisissa pienryhmissä. Pedagoginen pienryhmätoiminta on työmenetelmä, jonka keskeisinä ajatuksina ovat kohtaaminen ja vuorovaikutus, sekä niiden määrä ja laatu. Varhaiskasvattajan tärkein tehtävä on rakentaa yhteys lapseen ja ylläpitää sitä. Lapsen kunnioittaminen ja jokaisen kohtaamisen arvostaminen on tärkeää, ja pedagogisella pienryhmätoiminnalla lempeiden kohtaamisten toteutuminen onkin

mahdollista. Tässä työtavassa kasvattajalla on aikaa kiinnittää huomiota lapsen kiinnostuksen kohteisiin, mikä tukee ilmiölähtöistä oppimista.

Pedagoginen pienryhmätoiminta tukee lapsen hyvinvoinnin edistämistä, kasvattajan työhyvinvointia ja mahdollistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen. Käytännössä lapsen jaetaan pieniin ryhmiin, jotka ovat pysyviä koko toimintakauden ajan. Pienryhmät toimivat säännöllisesti joka päivä, kasvattajat ohjaavat ryhmiä aina viikon kerrallaan, minkä jälkeen ryhmä vaihtuu. Työmenetelmän laadukas toteutuminen vaatii porrastettua päiväjärjestystä, mutta samalla se mahdollistaa tilojen ja pihapiirin maksimaalisen käytön. Pedagoginen pienryhmätoiminta suunnitellaan sen verran väljästi, että spontaanit ideat sekä lasten aloitteet voidaan toteuttaa. Lisäksi liikunta on vahvasti läsnä arjessa.

Päiväkodissa toimii lisäksi omahoitajuus. Omahoitaja huolehtii pääsääntöisesti omahoitolasten perushoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Sen lisäksi omahoitaja on lapsen tutuin aikuinen, ja lapsi saa turvallisen kokemuksen päiväkodista yhdessä tutun aikuisen kanssa. Omahoitaja ylläpitää vanhempien ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta, sekä toimii siltana päiväkodin ja lapsen vanhempien välillä. Omahoitajuuden etuja ovat lapsen näkökulmasta esimerkiksi ymmärretyksi tuleminen tunne, yksilöllisen hoidon toteutuminen ja se, että lapsella on yksi erityinen ihminen päiväkodissa. Omahoitajuus tarjoaa selkeyttä, ennakoitavuutta ja rutiineja, jotka ovat yhteydessä turvallisuuden tunteeseen.

8.2 Opinnäytetyön aineisto ja toteutus

Tämä opinnäytetyöprosessi alkoi kesällä 2016, jolloin aiheesta keskusteltiin ohjaavan opettajan kanssa. Yhteyttä otettiin ensin Lappeenrannan varhaiskasvatuksen koordinaattoriin, mutta keskustelusta ilmeni, että kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma löytyy jo Lappeenrannasta. Seuraavaksi yhteyttä otettiin Kouvolan varhaiskasvatuspäällikköön. Häneltä saatiin myönteinen vastaus tälle opinnäytetyölle jo kesällä, ja opinnäytetyösuunnitelman työstäminen aloitettiin alkusyksyllä 2016. Tutkimuslupia haettiin Kouvolan varhaiskasvatukselta sekä Kouvolan kaupungilta. Päiväkotia lähestyttiin saatekirjeellä (Liite 1), jossa

kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön kehittämistehtävä ja tavoitteet. Lisäksi opinnäytetyön liitteenä lähetettiin Learning Café -tilaisuuden teemat (Liite 2). Yhteistyö kouvolaalaisen päiväkodin kanssa järjestyi, ja Learning café -tilaisuus järjestettiin 31.10.2016.

Aineiston kerääminen aloitettiin samaan aikaan opinnäytetyösuunnitelman teon kanssa ja sitä jatkettiin aina opinnäytetyön valmistumiseen asti. Lähdemateriaalin kerääminen aloitettiin kartoittamalla portaalien ja tietokantojen tuloksia. Tietoa päiväkotikäisistä lapsista löytyi niukasti, joten peruskoulun puolelle tehdyn tutkimustiedon mukaan ottaminen oli perusteltua. Tietokannoista löytyi kuitenkin ammattikirjallisuutta, joka sopi lähdeaineistoksi opinnäytetyöhön. Sen lisäksi opinnäytetyön lähdemateriaalina käytettiin varhaiskasvatusta linjaavia ja määritteleviä asiakirjoja, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2005) sekä varhaiskasvatustilakia (36/1973). Lähteet olivat iältään tarpeeksi tuoreita, ja esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisut sopivat lähdemateriaaliksi hyvin. Tietoa löytyi myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton sivuilta. Tutkimustietoa aiheesta löytyi pro-gradu tutkimuksista sekä aiheesta tehdyistä opinnäytetöistä.

Laura Revon teos Pienet lapsen ja kiusaamisen ehkäisy (2015) antoi oikeastaan koko idean tähän opinnäytetyöhön. Kirjassa käydään läpi kiusaamista ilmiönä pienten lasten keskuudessa ja se pohjautuu vuosina 2009-2010 toteutettuun suureen tutkimukseen. Tutkimuksen toteuttajina olivat Folkhälsan ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Merkittävintä koko kirjassa on se, että se antaa uuden näkökulman kiusaamiseen ilmiönä: sen ydinajatuksena on se, että kukaan ei synny kiusaajaksi, vaan myös kiusaajalla on oikeus oppia pois vääränlaisista toimintatavoista.

Lisäksi etsimme tietoa tunnekasvatuksesta, vuorovaikutustaidoista ja sosiaalisista suhteista, sillä niillä kaikilla on paikkansa kiusaamisen ehkäisyssä. Haapsalo, Kirkkopelto ja Repo (2016) käsittelevät tunnekasvatusta teoksessaan. Liisa Keltikangas-Järvisen kirja Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot (2010) käsittelee sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen merkitystä ja niiden eroja.

Pienten lasten kiusaamisesta ei ole tehty yhtä laajaa tutkimusta kuin mitä peruskoulussa tapahtuvasta kiusaamisesta. Siksi peruskoulun puolelle tehdyn tutkimustiedon mukaan ottaminen oli perusteltua. Lisäksi kiusaamisella on samoja piirteitä pienten lasten sekä koululaisten keskuudessa. Esimerkiksi Christina Salmivallin teos Kiusaamiseen puuttuminen (2005) käsittelee kiusaamista koulumaailmassa. Kirjasta löytyy menetelmiä, joilla kiusaamista voi ehkäistä ja vähentää.

Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan toiminnallinen opinnäytetyö. Tässä tapauksessa lopputuloksena oli konkreettinen tuotos, suunnitelma. Kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma toteutettiin yhteistyössä varhaiskasvatusyksikön henkilökunnan kanssa: henkilöstö otettiin mukaan tuottamisprosessiin Learning café -menetelmän avulla kertaluonteisen tapaamisen pohjalta. Näin hyödynnettiin työntekijöiden hiljaista tietoa, yhdistettiin erilaisia näkökulmia yhdeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja ennen kaikkea huomioitiin valitun yksikön työntekijöiden mielipiteet ja tarpeet kuormittamatta henkilöstöä liialti.

Lopullinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kouvolalaiselle päiväkodille löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (Liite 3). Yksikön toiveita kunnioittaen liitteenä 3 olevasta suunnitelmasta on jätetty pois päiväkodin nimi ja sellaiset viitteet, jotka rikkoisivat anonymiteettia.

9 Learning Café – tilaisuuden yhteenveto ja tulokset

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus, Learning Café -menetelmästä johdettu tilaisuus, pidettiin valikoidussa varhaiskasvatusyksikössä lokakuun 31. Päivä 2016. Järjestettyyn tilaisuuteen osallistui kahdeksan työntekijää kolmesta eri ryhmästä. Työntekijät edustivat eri ammattinimikkeitä ja myös päiväkodin johtaja osallistui tilaisuuteen.

Työntekijät jakoutuivat itseohjautuvasti Learning Café -menetelmän mukaisesti pieniin ryhmiin tiimeittäin. Työntekijät kokivat kyseisen jaon palvelevan heitä parhaiten. Pienryhmiä muodostui kolme, ja käsiteltäviä teemoja oli puolestaan neljä. Jokaisen teeman työstämiseen oli varattu aikaa kymmenen minuuttia. Näin

kokonaisuudessaan teemojen työstäminen vei aikaa neljäkymmentä minuuttia, minkä jälkeen loppuyhteenvedolle jäi kaksikymmentä minuuttia. Koko tilaisuudelle oli varattu aikaa yhteensä yksi tunti johtuen päiväkodin aikataulullisista syistä.

Työntekijät saivat valita, mistä aiheesta he halusivat aloittaa ja vaihdot sujuivat hyvin jouhevasti. Tässä tilaisuudessa Learning Café -menetelmälle tuttu puheenjohtaja jäi pois, sillä osallistujia ei olisi ollut riittävästi Learning Café -menetelmän kirjaimelliseen noudattamiseen. Sen sijaan työntekijät huolehtivat itse siitä, että he ymmärsivät valmiiksi kirjatun aiheen ja heitä edeltävän pienryhmän teemaan liittyvät kirjaukset, ja jatkoivat niiden pohjalta omien näkemysten kirjaamista. Tilaisuus toimi hyvin rauhallisessa ympäristössä, ja työntekijöiden kesken vallitsi avoin ilmapiiri. Keskusteltavat teemat olivat valmiiksi jaoteltuja ja työntekijät pääsivät niiden pohjalta pohtimaan omia näkemyksiään. Seuraavaksi tarkastelemme tilaisuuden pohjalta kerättyä aineistoa. Aineisto on jaoteltu teemoittain ja jokaisen teeman alle on koottu Learning Café -menetelmän avulla kerätty tieto.

1. Mitä kiusaaminen on ja miten se näyttäytyy päiväkodissanne

Työntekijät olivat jaotelleet kiusaamisen oikeastaan kahteen kategoriaan: henkiseen ja fyysiseen, vaikka vastauksista on nähtävissä myös sosiaalinen ulottuvuus. Lisäksi kysymyksenasettelussa harhaanjohtavaa oli jaottelu ainoastaan fyysiseen ja henkiseen kiusaamiseen. Sulkeissa olleet avainsanat (henkinen, fyysinen) olivat tarkoitettu keskustelunavaajiksi, mikäli keskustelu ei olisi alkanut luonnostaan, tai jos aihe olisi tuntunut työntekijöistä vieraalle. Osallistuneiden työntekijöiden ajatuksia kiusaamisesta olivat leikistä pois jättäminen, töniminen, lyöminen, potkiminen, nipistäminen, pienillä lapsilla raapiminen ja pureminen, toisen lapsen omaisuuden anastaminen ja yhteisessä leikissä toisen satuttaminen ja sääntöjen noudattamatta jättäminen. Puolestaan henkistä kiusaamista työntekijöiden mielestä oli leikin ulkopuolelle jättäminen, toisen lapsen arvostelu, pelottelu, syntymäpäiväkutsuilla kiristäminen ja nimittely.

Sen lisäksi, että kiusaaminen oli jaoteltu kahteen ryhmään, työntekijät nostivat esille myös muita kiusaamisilmiöön liittyviä tekijöitä. Niitä olivat heidän

mielestään tilanteen jatkuvuus ja toistuvuus, vuorovaikutussuhteen epätasavertaisuus, teon tavoitteellisuus sekä päämäärätietoisuus ja oman edun tavoittelu.

2. Kuinka päiväkodissanne on pyritty ehkäisemään kiusaamista ja millaisia keinoja siihen on käytetty

Työntekijät toivat esille, että päiväkodissa huolehditaan tunneilmapiiristä, jonka aikuiset luovat ja aikuiset vastaavat myös sen toteutumisesta. Lisäksi aikuinen toimii lapsille hyvänä esimerkkinä erilaisissa tilanteissa, eli aikuinen mallintaa lapselle hyvää käyttäytymistä. Myös hyvän huomaaminen lapsessa otettiin puheeksi, lapselle annetaan kiitosta ja kehuja onnistuneesta toiminnasta. Lisäksi päiväkodissa panostetaan kiireettömyyteen: jokaiselle lapselle annetaan kahdenkeskistä, jakamattoman huomion aikaa. Silloin lapsi voidaan nähdä ja kohdata yksilöllisesti.

Yksi tärkeimmistä toimista kiusaamisen ehkäisyssä on päiväkodissa hyvin juurrutettu pedagoginen pienryhmätoiminta ja oma-aikuisuus. Pedagogisella pienryhmätoiminnalla pyritään kiireettömään arkeen ja siihen, että aikuisella on oikeasti aikaa nähdä ja kohdata jokainen lapsi yksilöllisesti. Lisäksi päiväkodissa on havaittu näiden käytänteiden palvelevan erityisesti lapsia, joilla on vaikeuksia keskittymisessä sekä heitä, jotka ovat luonteeltaan arempia kuin muut. Kiireettömällä arjella ja ryhmän jakamisella on myös kiusaamista ehkäisevä vaikutus, sillä lasten ristiriitatilanteisiin voidaan puuttua paremmin. Kun aikuisella on aikaa kiinnittää huomiota jokaiseen lapseen, myös havainnointi on paljon tarkempaa.

Aikuisten asenne vaikuttaa työntekijöiden mielestä siihen, kuinka lapsen käytös nähdään. Jokaisella lapsella on heidän näkemyksensä mukaan tarve tulla rakastetuksi. Kiusaamisen ehkäisyssä korostettiin myös aikuisen läsnäoloa, siirtymätilanteiden porrastusta, tunnetaitojen opettelua, sekä turvataitokasvatusta. Lisäksi lapsia pyritään sijoittamaan ryhmiin niin, että heidän on helppo olla ja toimia siinä olevien ihmisten kanssa. Toki päiväkodissa on tarkoitus opetella vertaissuhdetaitoja erilaisten kavereiden kanssa. Päiväkodissa keskustellaan lasten kanssa ja heidän kanssaan pidetään yhteispalaverieita.

Aiheesta löytyy myös kirjallisuutta, ja joskus teemaa käsitellään näytelmän muodossa. Mikäli päiväkodissa havaitaan kiusaamista, siitä keskustellaan lasten vanhempien kanssa ja tarvittaessa mukaan otetaan VEO eli varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Aina pyritään kuitenkin siihen, että huomiota kiinnitetään positiivisiin asioihin. Lasten kanssa on pyritty käsittelemään myös sitä millainen on hyvä kaveri, joka avaa myös lapselle käsitystä hyvistä vertaissuhdetaidoista. Muita keinoja kiusaamisen ehkäisyyn ovat esimerkiksi ryhmäytymisleikit ja yhdessä askartelu.

Kiusaamissanan käyttöä pyritään välttämään arjen tilanteissa, sillä kaikki ristiriidat eivät ole kiusaamista, vaan oikeastaan vuorovaikutustilanteiden opettelua. Sen sijaan, että lapsia komennettaisiin sanoilla *ei saa kiusata*, työntekijöiden näkemyksensä mukaan aikuisen tulee oikeasti puuttua tilanteeseen ja selvittää, mitä todella tapahtuu lasten vuorovaikutustilanteissa.

3. Kuinka kiusaamiseen puututaan tällä hetkellä

Tärkeimpänä asiana esiin nousi se, että aikuinen tulee lasten avuksi vaikeisiin tilanteisiin. Lapsia ei jätetä yksin asian kanssa, vaan siitä keskustellaan avoimesti, ja apuna käytetään tunnetyöskentelyä eli tunteiden sanoittamista ja tunnistamista, esimerkiksi satujen ja tarinoiden muodossa. Keskusteluissa esiin nousi myös se, että tilanteisiin on tärkeää puuttua heti. *Porkkana on parempi kuin keppi*, eli lapsia kannustetaan ja palkitaan positiivisesta toiminnasta sen sijaan, että keskityttäisiin rangaistuksiin. Kyseisessä päiväkodissa ei ole käytössä niin sanottuja kovia keinoja kiusaamiseen puuttumisessa, eli siellä ei käytetä jäähyenkkiä tai ryhmästä poistamista.

Työntekijät pitävät tärkeänä kiusaamiseen puuttumisessa sitä, että tilanteet tehdään näkyviksi kaikille ryhmän jäsenille, ja että toiminta on johdonmukaista. Lisäksi on tärkeää osata pyytää apua. Kiusaamiseen puututaan yksikössä kovien keinojen sijaan esimerkiksi hyödyntämällä leikkikerhotoimintaa ja theraplayta, joiden lisäksi yksikössä toimivat lastenpalaverit, joihin pääsevät osallistumaan viisivuotiaat lapset. Mikäli kiusaamista tapahtuu, asiasta menee tieto kaikkien osapuolien vanhemmille. Tarvittaessa voidaan pitää erillinen keskustelu lasten

vanhempien kanssa, jossa puretaan tilannetta ja tapahtumia. Työntekijöiden mukaan kuitenkin yleensä riittää se, että vanhemmille ilmoitetaan asiasta ja siitä keskustellaan, jolloin erillistä jälkipuintia ei tarvita. Lisäksi lapsia osallistetaan ottamalla heidät mukaan kiusaamiseen puuttumiseen muun muassa sillä, että heidän kanssaan yhdessä mietitään, mitä voidaan tehdä, jos joku jatkuvasti kiusaa muita.

Kiusaamiseen puuttumiseen työntekijät löysivät melko runsaasti keinoja, mutta monessa asiassa kiusaamisen ehkäisy nousi esiin. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn ovat esimerkiksi ryhmäytymisleikit ja yhdessä askartelu.

4. Miten omaa toimintaa arvioidaan

Neljännän kysymyksen asettelu oli epäselvä, ja työntekijät joutuivat tarkistamaan, mitä sillä haetaan. Teeman oli tarkoitus selvittää, kuinka kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumisen tehokkuutta arvioidaan, vai vaietaanko siitä työyhteisössä.

Päiväkodin työntekijöiden mukaan heidän työyhteisössään vallitsee avoin ilmapiiri, jossa asiat voi ottaa rohkeasti puheeksi. Asioihin tartutaan akuutisti ja välittömästi, ja vaikeat tilanteet jaetaan työkaverien kesken. He kokivat, että toisilta saa tukea ja arviointia tilanteen selvittämiseksi. Toisten kautta peilataan myös omaa toimintaa. Työntekijät nostivat esille, että toisinaan käy kuitenkin niin, että asiat jäävät omaan mieleen murehdittaviksi. Lisäksi he toivoivat työnohjausta, sillä he kokevat, että siitä voisi olla hyötyä myös oman toiminnan arvioimisessa. Päiväkodissa toimintaa arvioidaan kuukausiarvioilla, ja joka viikoittain järjestetään henkilökuntapalaverit, joissa mieltä askarruttavia asioita voi käydä läpi. Sen lisäksi kuukausittain järjestetään henkilökohtaisia arviointeja ja päivittäin keskustellaan esiin tulleista tilanteista sekä tiimeissä että lasten vanhempien kanssa. Esiin nousi myös se, että useimmiten omaa toimintaa arvioidaan nimenomaisesti oman tiimin kanssa viikkopalavereissa tai tarvittaessa päivittäin. Tärkeintä heidän mielestään oman toiminnan arvioinnissa on se, että asioista ei vaieta.

10 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessimme on ollut mielenkiintoinen matka kiusaamisen ytimeen. Sen tekeminen on ollut hyvin antoisaa, opettavaista, mutta samalla erittäin haastavaa. Meidän oma kiinnostuksemme mielenterveyttä kohtaan toimi teoksen pohjana ja koko työn lähtökohtana oli tarjota jotakin oikeasti konkreettista kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen on tukenut opinnäytetyöprosessin etenemistä, ja kaikki me tekijät olemme saaneet paljon uutta tietoa kiusaamisesta ilmiönä, sekä oppineet paljon pienen lapsen kehityksestä ja vertaissuhteista. Opinnäytetyön kehittämistehtävä on luotu vastaamaan käytännön työssä olevaan tarpeeseen, jota Varhaiskasvatuksen perusteet (2005) ja laki (1973) eivät varhaiskasvatusyksiköiltä vielä vaadi. Aineistoa kerättiin tavoitteita silmällä pitäen.

10.1 Opinnäytetyön kehittämistehtävän, tarkoituksen ja tavoitteen saavuttaminen

Opinnäytetyömme suoritettiin huolellisesti ja onnistuneesti loppuun asti. Opinnäytetyön kehittämistehtävä vastasi hyvin opinnäytetyön tarkoitusta, ja työelämän ammattilaisten kanssa tuotetun Learning Cafén keskusteluaiheet ja meidän keräämämme aineisto vastasivat opinnäytetyön tavoitteisiin.

Opinnäytetyöllä oli kolme tavoitetta: kasvattaa kohdepäiväkodin työntekijöiden tietoa kiusaamisesta ilmiönä, lisätä kiusaamisen ehkäisyä ja tehostaa kiusaamiseen puuttumista varhaiskasvatuksessa. Kuten aiemmin todettu, Learning Café -menetelmän tavoitteena on saada laajempi verkosto tuottamaan uutta tietoa hyödyntämällä ryhmän jakamista pienempiin kokonaisuuksiin, mikä tukee yhteisen ymmärryksen syntymistä (Järvensivu ym. 2010, 68-69). Tässä opinnäytetyössä menetelmä toimi teorian mukaisesti, ja keskustelut tuottivat yksikön yhteistä näkökulmaa, ja asiantuntemusta jaettiin ryhmässä. Tavoitteet ovat siis meidän mielestämme ainakin osittain täyttyneet, sillä työntekijöiden tieto kiusaamisesta ilmiönä on lisääntynyt, mutta kiusaamisen ehkäisyn lisääntymisen ja tehostuneen kiusaamiseen puuttumisen täyttymisestä ei ole varmuutta. Näiden

tavoitteiden saavuttamisen voisi havaita vain jatkuvalla arvioinnilla tai jatkoseurannalla.

Opinnäytetyön tarkoituksena ja kehittämistehtävänä oli tuottaa kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumisen suunnitelma yhdelle kouvolaalaiselle päiväkodille, jolta suunnitelma puuttui. Opinnäytetyön tekijöiden mielestä tarkoitus täyttyi, sillä opinnäytetyöstä syntyi tarkoituksenmukainen tuotos, johon oli huomioitu kohdeyksikön työntekijöiden mielipiteet ja ajatukset toiminnallisen osuuden avulla.

10.2 Opinnäytetyön kehittämismenetelmä ja toteutus

Toisinaan aikataulujen yhteensovittaminen opinnäytetyön tekijöiden kesken on ollut hyvin haasteellista. Yhteinen aika on ollut rajallista, ja lisähaastetta on luonut terveydenhoitotyön ja sosionomityön näkökulmien yhdistäminen aineistossa yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämä opinnäytetyö on ollut suuri projekti, johon olemme paneutuneet huolella, joten stressiltäkään ei ole välttytty. Tiukka aikataulu on vaatinut paljon priorisointia, joustamista ja kompromisseja. Opinnäytetyö suunnitelma valmistui alkusyksystä 2016 ja sen pohjalta haettiin tutkimuslupia Kouvolan varhaiskasvatukselta ja kaupungilta. Teorian kerääminen aloitettiin jo suunnitelman teon yhteydessä kesällä. Teoria täydentyi kuitenkin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Toiminnallisen osuuden tapaaminen valikoidun yksikön henkilöstön kanssa pidettiin lokakuun lopulla. Viimeiset teoriaosuudet kirjoitettiin samoihin aikoihin.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus päästiin siis käytännössä toteuttamaan yhdessä työelämän kanssa. Tästä prosessista ja laajasti kerätystä teoretiedosta on varmasti hyötyä tulevissa ammateissamme sosionomeina sekä terveydenhoitajina. Meidän ja varhaiskasvatusyksikön yhteydenpito ja yhteistyö toimi, ja myös Learning Cafén ohjaaminen tuntui luontevalta ja rauhalliselta, vaikka meillä ei ollutkaan menetelmän pitämisestä aiempia kokemuksia muuten kuin osallistujina.

Meillä ei ollut myöskään aiempaa kokemusta näin laajasta aineistokeruusta. Tarkemman tutkimusaikataulun tai aineistonhakupäiväkirjan tekeminen olisi voinut helpottaa ja nopeuttaa opinnäytetyöprosessia niin aikataulullisesti kuin

stressikuormituksellisestikin. Lisäksi prosessia olisi voinut nopeuttaa ohjaavien opettajien laajemmalla, aktiivisella hyödyntämisellä. Heiltä saatu ammattiosaaminen jäi kuitenkin käyttämättä, sillä heihin ei oltu yhteydessä riittävän aktiivisesti. Myönteinen kannustus ja tuki olisivat olleet tärkeitä etenkin viimeistelyvaiheessa. Yhteistyöpäiväkotimme suuri kiinnostus opinnäytetyötämme kohtaan kuitenkin ylläpiti ja kasvatti motivaatiotamme opinnäytetyötä kohtaan. Mahdolliset aiemmat kokemukset laajasta aineistohausta tai Learning Cafén -järjestämisestä olisivat voineet lisätä opinnäytetyön luotettavuutta.

10.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Huomioimme eettisyyden opinnäytetyössä esimerkiksi sillä, että yhteistyöpäiväkoti sai valita, näkyykö heidän yksikkönsä nimi lopullisessa opinnäytetyössä vai ei. Heidän toivettaan anonyymiteetistä noudatettiin ja nimi jätettiin julkaisematta. Lisäksi Learning Café -tilaisuudesta saadusta aineistosta tehty yhteenveto tehtiin niin, ettei yksikkö ole tunnistettavissa työntekijöiden ajatuksista. Varhaiskasvatusyksikkö sai myös itse valita osallistumisensa yhteistyöhön eli siitä oli ollut myös mahdollisuus kieltäytyä. Materiaalia kerätessä henkilöstöltä huomioitiin myös kysymysten- ja väitteidenasettelu niin, etteivät ne johdatelleet vastauksia haluttuun suuntaan. Näin meidän omat roolimme pysyivät objektiivisina, ja tuotos on nimenomaan yksikön näköinen. Jotta saatu aineisto olisi mahdollisimman paljon yksikön ajatusten pohjalta tehty ja meidän puolesta objektiivinen, me emme itse jakautuneet Learning Cafén pienryhmiin. Lisäksi luotettavuutta ja toiminnan eettisyyttä lisää saadun aineiston kirjaaminen opinnäytetyöhön heti tilaisuuden jälkeen: näin ollen omat roolimme pysyivät yhä mahdollisimman objektiivisena, keskustelut olivat vielä tuoreessa muistissa sekä muistiinpanot ja teemojen kirjaukset päästiin hävittämään mahdollisimman pian toiminnallisen osuuden jälkeen.

Opinnäytetyössä on yhdistetty vahvaa teoriapohjaa kohdeyksikön henkilöstön ajatuksiin, jotta kohdeyksikölle tuotettu suunnitelma olisi mahdollisimman luotettava. Luotettavuutta lisää siis teorian ja käytännön yhdistäminen yhdeksi näkökulmaksi sekä moniammatillinen yhteistyö opinnäytetyötä tehdessä. Koska me opinnäytetyön tekijät edustamme kahta eri alaa, aineiston arvioinnin ja

perustelun on täytynyt olla jatkuvaa: toisen alan edustaja tai edustajat eivät ole aina ymmärtäneet, mikä kaikki liittyy toisen alaan. Myös aineistonkeruussa ja työtä kirjoittaessa hyötynä on ollut, että tekijöitä on kolme. Tämä on vähentänyt riskiä sokaistua omalle työlle. Aineistonhaussa ongelmia tuotti käytettävien tietokantojen ja tiedon rajallisuus: päiväkotikäisistä lapsista ja kiusaamisesta on vielä suhteellisen vähän kirjallisuutta, mikä vähensi käytettävissä olevaa lähdemateriaalia. Lähteiden luotettavuuden vuoksi aineistossa suosittiin mahdollisimman tuoreita teoksia. Tutkimuksia etsittiin ja niistä jouduttiin osaksi valikoimaan peruskoulua koskevia tutkimuksia. Aineistoa täydennettiin myös varhaiskasvatusta virallisesti linjaavilla ja määrittelevillä asiateksteillä, sekä luotettavilla nettilähteillä, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja THL:n - sivuilla. Lisäksi opinnäytetyön teoriassa käytettiin runsaasti tietokannoista löytyviä tuoreita ammattikirjoja, mikä on ominaista toiminnalliselle opinnäytetyölle.

Aiheesta on tehty opinnäytetöitä ja enenevässä määrin kaupungeilla ja yksiköillä on kirjallisia suunnitelmia kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Näin ollen meidän oli oltava huolellisia, että oma opinnäytetyömme pysyy erillisenä tuotoksena. Lisäksi meidän oli huomioita sosiaali -ja terveysalan yhdistäminen. Kiusaaminen on ilmiö, josta meidän omat käsityksemme ovat osaksi muuttuneet tiedon lisääntyessä. Kaikilla meistä on enemmän tai vähemmän omakohtaista kokemusta kiusaamisesta, joten aiheen ymmärtäminen on avannut uusia ulottuvuuksia. Aihe herättää kuitenkin usein voimakkaita tunteita, joten meidän oli kiinnitettävä huomiota myös siihen, etteivät omat mielipiteemme ja asenteemme vaikuta opinnäytetyön objektiivisuuteen. Oli tärkeää ottaa huomioon myös sensitiivisyys työskennellessä yksikön työntekijöiden kanssa. Toiveenamme oli, että Learning Café -tilaisuuteen saisi osallistua koko päiväkodin henkilökunta erottelematta eri ammattinimikkeillä toimivia työntekijöitä.

Opinnäytetyön teoriaosuudella haluttiin lisätä työntekijöiden tietoisuutta kiusaamisilmiöstä myös siksi, etteivät päiväkodin aikuiset näkisi kiusaamista tilanteissa, joissa sitä ei todellisuudessa ole. Kiusaamiseen liittyy aina vahva leimautumisen riski, jota on pyrittävä välttämään. Tärkeää on kuitenkin puuttua

kiusaamiseksi nimettyihin tilanteisiin, sillä kiusatulle hänen omat tuntemuksensa ovat aina tosi.

10.4 Lastentarhanopettajan kelpoisuuden täytyminen opinnäytetyössä

Kuten tässä opinnäytetyössä on mainittu aiemmin, kaksi meistä tekijöistä suorittaa sosionomi (amk) -opintoja ja hakee lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Tässä kappaleessa tarkastellaan opinnäytetyötä kelpoisuuden täyttymiseksi peilaamalla sitä suhteessa varhaiskasvattajan ammatissa toimimiseen.

Tämän opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, tärkeä ja se näkyy päiväkodin arjessa. Olemme itse oppineet aiheesta valtavasti uutta tämän opinnäytetyöprosessin edetessä ja päässeet työstämään erilaisia näkökulmia päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta. Varhaiskasvattajan on tärkeää tunnistaa kiusaaminen ilmiönä, mutta ennen kaikkea hänellä olisi oltava keinoja kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Opinnäytetyömme on kasvattanut meidän omaa teoriaosaamistamme ja sen lisäksi koemme saaneemme itsekkin keinoja kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Tietopohjan kasvu ja erilaisten kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumiskeinojen etsiminen ja niiden toimivuuden tarkastelu ovat edistäneet omaa ammatillista kasvuamme ja valmistaneet meitä varhaiskasvattajina toimimiseen.

Pääsimme tässä opinnäytetyössä toimimaan myös moniammatillisesti, mikä on nykypäivää. Neuvolat ja päiväkodit tekevät yhteistyötä: meidän yhteistyömme toimivat terveydenhoitaja (amk) -opiskelija yhdessä sosionomi (amk) -opiskelijoiden kanssa. Lisäksi tämän opinnäytetyön toiminnallisen osuuden kautta pääsimme harjoittelemaan yhteistyötä työelämän kanssa, mikä varmasti myös kehitti omia valmiuksiamme. Mielestämme opinnäytetyö täyttää lastentarhanopettajan kelpoisuus vaatimukset.

10.5 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelmaa voisi hyödyntää laajentamalla sitä myöhemmin opinnäytetyössä mukana olleen yksikön sisällä jokaiselle ryhmälle. Opinnäytetyön tekijöiden käsityksen mukaan Kouvolan varhaiskasvatuksen muiltakin yksiköiltä pääsääntöisesti puuttuu kyseinen

suunnitelma, joten opinnäytetyönä tuotettua suunnitelmaa voisi laajentaa yksikön ulkopuolelle, koko Kouvolan varhaiskasvatukselle. Opinnäytetyöhön olikin helppoa saada päiväkotikiukaan yhteistyöhön. Opinnäytetyön tuottamaa suunnitelmaa voisi hyödyntää myös muissa kaupungeissa ja niiden varhaiskasvatusyksiköissä, joissa ei vielä kyseistä suunnitelmaa ole: sitä voitaisiin käyttää joko suoraan tai suositeltavammin pohjana, kun luodaan kunkin yksikön omannäköistä kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelmaa. Koska päiväkotikiukaan ja varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta kiusaamisesta on vielä suhteellisen vähän kirjallisuutta, opinnäytetyötä voitaisiin hyödyntää myös eri koulutusten materiaalina aiheesta tai suositeltavana ja tiivistävänä kirjallisuutena varhaiskasvatuksen ammattilaisille.

Jatkotutkimusaihe voisi olla lähitulevaisuudessa tämän opinnäytetyön tuottaman kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman toimivuuden arviointi: lisäksi se kiusaamisen ehkäisyä tai tehostiko se siihen puuttumista. Suunnitelmaa voisi myös mahdollisesti päivittää vastaamaan muuttuvan varhaiskasvatuskentän tarpeita samaisellekin yksikölle. Jatkotutkimusaiheita voisi olla saman suunnitelman tuottaminen Kouvolan eri varhaiskasvatusyksiköille, jos tämän opinnäytetyön tuotosta ei haluta hyödyntää. Jokaisella yksiköllä olisi hyvä olla olemassa oma suunnitelmansa. Mielenkiintoista olisi myös tietää alueellisesti (Kaakkois-Suomi), kuinka yleistä kiusaaminen päiväkodeissa on. Lisäksi jatkotutkimuksena voisi olla yksiköiden mahdollisesti erilaiset kiusaamiseen puuttumistavat ja niiden toimivuus.

Lähteet

AAP news and journals gateway 2016. What Is the Early Adulthood Outcome of Boys Who Bully or Are Bullied in Childhood? The Finnish "From a Boy to a Man" Study

<http://pediatrics.aappublications.org/content/120/2/397> Luettu 6.11.2016

Antila, SM. 2015. Lastentarhanopettajien käsityksiä emotionaalisesta työstä varhaiskasvatuksen muuttuvissa ympäristöissä.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98339/GRADU-1451909277.pdf?sequence=1> Luettu 4.10.2016

Anttonen, A. & Haapala, S. 2015. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa, kasvattajien näkemyksiä ilmiöstä ja puuttumisesta.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45901/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201505141857.pdf?sequence=1> Luettu 26.9.2016

Duodecim 2003. 119(6):459-465

http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/uusinnumero;jsessionid=29BF47DC413F394F2A204AB5E6C29EEA?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo93467 Luettu 7.11.2015.

Haapsalo, T., Kirkkopelto K. & Repo L. 2016. Mun ja sun juttu! -Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Hiltunen, L. 2009. Graduaineiston analysointi. Teemoittelu.

www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf Luettu 16.8.2016

Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Jyväskylä: PS kustannus.

Järvensivu, Nykänen & Rajala. 2010. Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali -ja terveystalalla.

<http://verkostojohtaminen.fi/wp-content/uploads/2011/01/VerkostojohtamisenOpas.pdf> Luettu 5.8.2016

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell OY.

Kemppinen P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kustannusvalmennus P. & K. Oy

Kirves, L. & Stoor-Grenner M. 2010a. Kiusaavatko pienetkin lapset?

<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/ba1472e4fac5ce5dfbc9931e5d569650/1470644320/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf> Luettu 8.8.2016

- Kirves, L. & Stoor-Grenner M. 2010b. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/ff959506f31489378a5c31dbb364ed10/1470834000/application/pdf/13271105/Kiusaamisen%20ehk%C3%A4isy%20varhaiskasvatuksessa%20B5%20-%20www.pdf> Luettu 10.8.2016
- KiVa Koulu 2016, Vanhempien opas, Mistä kiusaaminen johtuu?
http://www.kivakoulu.fi/mista_kiusaaminen_johtuu Luettu 12.10.2016
- Koivunen, PL. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Jyväskylä: PS-kustannus
- Kouvolan kaupunki 2015. Päivähoito.
<http://www.kouvola.fi/index/kaupunkijahallinto/muuttajanpalvelut/paivahoito.html> Luettu 16.8.2016
- Laaksonen, V. 2010. Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena, prologi, Puheviestinnän vuosikirja 2010
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26503/Prologi2010_Laaksonen_6-24.pdf?sequence=1 Luettu 6.10.2016
- Laaksonen V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1 Luettu 26.9.2016
- Lastentarha 2016, varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti 4/2016, 17
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016, a
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/> Luettu 15.10.2016
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016, b
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaaminen-paivakodissa/> Luettu 12.10.2016
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016, c
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/> Luettu 26.9.2016
- Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän selvityksiä 2014:12. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr12.pdf?lang=fi> Luettu 15.8.2016
- Opetushallitus 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet
http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf Luettu 15.8.2016
- Opetushallitus 2016 b, varhaiskasvatus.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus Luettu 15.8.2016

Opetushallitus 2016 b, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, luonnos, http://www.oph.fi/download/177856_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016_LUONNOS.pdf Luettu 2.11.2016

Perusopetuslaki 628/1998

Pollari, S. & Vatjus, T. 2007. Lasten näkökulmia osallisuuteen päiväkodin vertaisryhmässä
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18212/URN_NBN_fi_jyu-2007469.pdf?sequence=1 Luettu 6.10.2016

Pyökkimies, M. 2009. Lasten osallisuus suomalaisissa varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22634/URN_NBN_fi_jyu-200912134515.pdf?sequence=1 Luettu 2.11.2016

Repo L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Surakka AK. 2013. Lasten tunnetaidot päiväkodissa. 5-vuotiaat ja Tunnemuksu-ohjelma.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42670/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201312162809.pdf?sequence=1> Luettu 4.10.2016

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/perhe-ja-kehitysymparisto/kaverisuhteet-ja-kiusaaminen> Luettu 15.10.2016

Uotinen, S. 2008. Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa .
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19400/9789513934477.pdf?sequence=1> Luettu 8.11.2016

Varhaiskasvatuslaki 36/1973, uudistettu 580/2015.

Varhaiskasvatuksen perusteet 2005.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf?sequence=1 Luettu 6.8.2016

Vilka H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Hyvät päiväkodin työntekijät

Olemme sosionomi (AMK) ja terveydenhoitaja (AMK) opiskelijoita Saimaan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta kiusaamisesta. Opinnäytetyömme kehittämistehtävänä on luoda kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma. Opinnäytetyön tavoitteena on lisäksi tuottaa tietoa kiusaamisesta ilmiönä, sekä lisätä varhaiskasvatuksen henkilökunnan kykyä ehkäistä kiusaamisen tapahtumista ja tehostaa siihen puuttumista.

Jotta kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma olisi juuri Teidän yksikkönne näköinen, haluamme mielipiteenne ja äänenne kuuluviin. Tätä varten järjestämme Learning Café -työillan, jossa käsittelemme teemoja kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn liittyen. Learning Café -tilaisuuden jälkeen teemoittelemme saamamme informaation ja kokoamme erilaisia lähteitä apuna käyttäen kattavan tietopaketin, josta muodostuu kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma.

Sitoudumme käsittelemään saamamme aineistoa ja Teitä koskevia tietoja luottamuksellisesti. Teidän henkilöllisyys ei tule paljastumaan missään opinnäytetyömme vaiheessa tai sen jälkeen, mikäli ette toisin halua.

Toivomme, että osallistutte Learning Café tilaisuuteen.

Yhteistyöterveisin,

Laura Suhonen (terveydenhoitajaopiskelija), Riikka Purho (Sosionomiopiskelija)
ja Heidi Pajunen (Sosionomiopiskelija)

Learning cafén teemat

1. Mitä kiusaaminen on ja miten se näyttäytyy päiväkodissanne?

(Henkinen ja fyysinen kiusaaminen)

2. Kuinka päiväkodissanne on pyritty ehkäisemään kiusaamista ja millaisia keinoja siihen on käytetty?

(Lasten valistaminen kiusaamisesta, keskustelut)

3. Kuinka kiusaamiseen puututaan tällä hetkellä?

(Rankaiseminen, keskustelu, vanhempien osallisuus)

4. Miten omaa toimintaa arvioidaan?

(Henkilökunnan palaverit, vaikeneminen)

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kouvolaalaiselle päiväkodille

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen

Mitä kiusaaminen on ja miksi siihen tulee puuttua? Onko kiusaaminen vain lasten elämään kuuluva ohimenevä vaihe vai voiko kiusaaminen jatkua jopa aikuisikään asti, ellei kukaan puutu siihen? Pienten lasten kiusaamista käsittelevää tutkimusta on tehty Suomessa vasta vähän. Kuitenkin tiedetään, että sitä tapahtuu myös päiväkotiympäristössä. Varhaiskasvattajan onkin tärkeää tietää, kuinka kiusaamista voidaan ehkäistä ja miten siihen puututaan. Kiusaamisella on kauaskantoiset vaikutukset, joten siihen puuttuminen on tärkeää jo varhaiskasvatuksessa.

Kiusaaminen on monimutkainen ilmiö, jonka määrittäminen on hankalaa. Kiusaaminen on toisiin tai toiseen kohdistuvaa:

- loukkaamista, vahingoittamista tai syrjimistä
- toimintaa, joka saa uhrin puolustuskyvyttömäksi
- toimintaa, joka johtaa jonkun tai joidenkin sulkemiseen yhteisön ulkopuolelle

Kiusaaminen on myös systemaattista voiman -tai vallan väärinkäyttöä. Sillä on havaittu neljä yleispiirrettä: toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Vaikka kiusaamisen kriteerit eivät täytyisikään, häiritsevään toimintaan on puututtava! Lapselle hänen tunnekokemuksensa ovat totta joka tapauksessa.

Kiusaaminen jaetaan yleensä karkeasti fyysiseen ja henkiseen kiusaamiseen. Se voidaan jakaa myös suoraan tai epäsuoraan kiusaamiseen ja yleensä fyysisen ja psyykkisen kiusaamisen lisäksi mukaan otetaan jaottelu sanalliseen kiusaamiseen. Epäsuoraa kiusaamista voi olla vaikea havaita ja sillä tarkoitetaan esimerkiksi sosiaalista eristämistä: joku lapsista suljetaan ryhmän ulkopuolelle, eikä häntä päästetä leikkeihin mukaan. Suora kiusaaminen on puolestaan näkyvämpää ja sillä tarkoitetaan avoimia hyökkäyksiä toista kohtaan. Fyysinen kiusaaminen on sananmukaisesti fyysisesti ilmenevää, esimerkiksi nipistämistä ja lyömistä. Psyykinen kiusaaminen on manipulointia, kiristystä ja uhkailua: toimintaa, jota toteutetaan ilman fyysistä aspektia. Sanallinen kiusaaminen tapahtuu sanojen välityksellä ja se voi olla vaikkapa ilkkumista tai toisen haukkumista. Yhteistä kaikille kiusaamisen muodoille on se, että niillä on vaikutusta lapsen hyvinvointiin, oli kyseessä sitten kiusaaja tai kiusattu.

Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytys on kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy. Se on välttämätöntä sekä yksittäisen lapsen kehitykselle, oli kyseessä

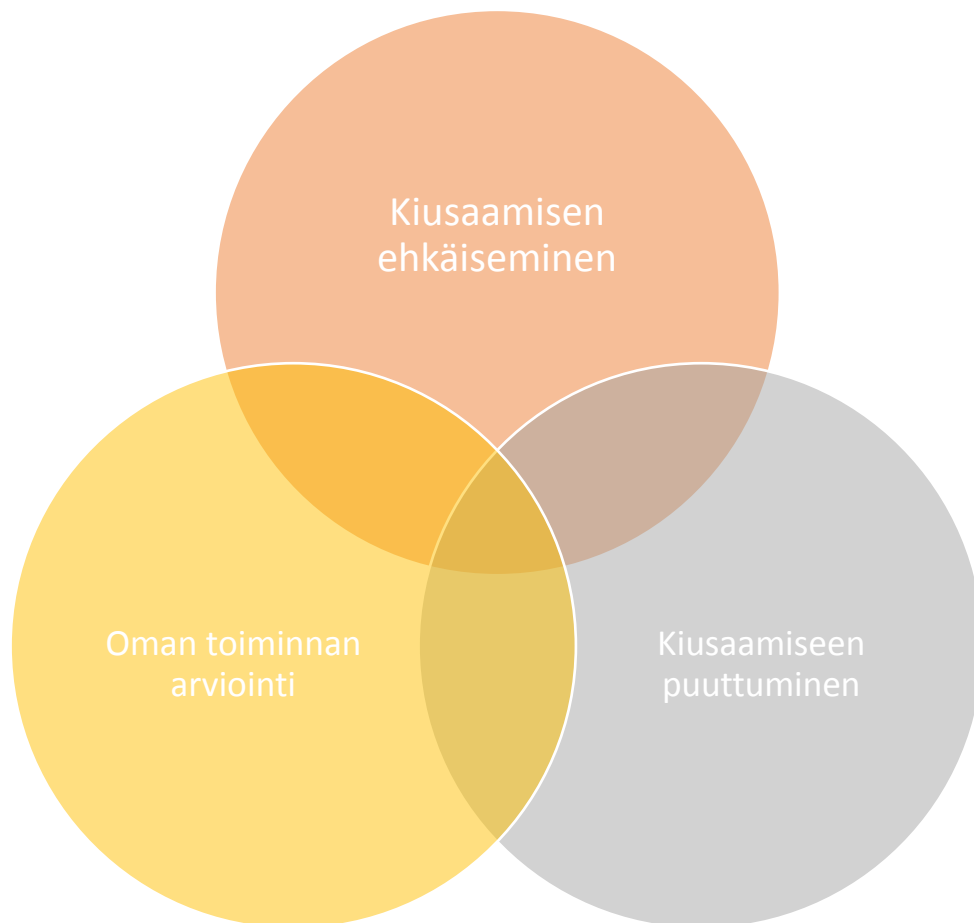
kiusattu, kiusaaja tai sivustakatsoja. Myöhemmin elämässä sillä voi olla merkittävät positiiviset vaikutukset hyvinvoinnille ja koulunkäynnin sujumiselle.

Joissakin tapauksissa ryhmässä tapahtuu kiusaamista, vaikka sitä pyrittäisiin ennaltaehkäisemään. Tärkeintä kiusaamiseen puuttumisen kannalta on huomata ja tunnistaa tilanteet, joissa kiusaamista tapahtuu. Lapsien havainnointi on tärkeää, sillä silloin aikuisella on mahdollisuus huomata ja puuttua tilanteeseen. Aikuisen on erityisen tärkeää hoitaa kiusaamistilanteet alusta loppuun, sillä varhaiskasvatusikäiset eivät osaa vielä selvittää ongelmia ja kiusaamistilanteita vertaistensa kesken. Pienet lapset ovat myös avoimia ja kertovat sekä hyvistä että huonoista kokemuksistaan herkästi aikuiselle. Lapsia tuleekin rohkaista entistä enemmän siihen, että tällaisista ikävistä tapahtumista puhutaan aikuisten kanssa, ilman, että heitä leimataan kantelijoiksi. Aikuisen rooli on kuunnella tarkasti lapsen sanomaa, eikä sivuuttaa sitä. Ryhmässä tulisi vallita salliva ilmapiiri, jossa jokainen uskaltaa sanoa myös mieltä painavia asioita ääneen. Avoimen ilmapiirin ja me-hengen luominen on aikuisen tehtävä.

Lasten vanhemmilla on oma, tärkeä roolinsa kiusaamisen ehkäisyssä. Kasvatuskumppanuus perustuu avoimuudelle vanhempien ja päiväkodin välillä ja siksi kiusaamisesta on kerrottava heti, mikäli sitä ilmenee. Vanhempia voi osallistaa esimerkiksi yhteisillä, toiminnallisilla vanhempainilloilla ja päiväkodin yhteisillä tapahtumilla.

Kasvattajan tulee puuttua kaikkeen ryhmässä tapahtuvaan kiusaamiseen ja työssään hänen on pyrittävä ennaltaehkäisyyn. Se vaatii sitoutumista ja siihen vaaditaan kasvatustyötä ohjaavia arvovalintoja, yksittäisen kasvattajan ammatillisia valmiuksia ja yksikön yhteisöllisyyttä. Kenenkään ei ole pärjättävä yksin, yhteisöllä on merkitystä. Tarvittaessa on osattava pyytää apua tilanteen ratkaisemiseen ja työyhteisössä tulisikin vallita avoin ilmapiiri. Yhteisöllinen toimintakulttuuri tiivistää työyhteisöä erityisesti haastavissa tilanteissa, joissa tarvitaan kollegoiden tukea. Kiusaamisen ehkäisy ei ole ainoastaan yhden aikuisen vastuulla, kaikkia tarvitaan. Yhteisöllisellä toimintakulttuurilla päästään parempiin tuloksiin, ilmapiiri on myönteisempi ja kiusaaminen sekä muuten vaarallinen käytös vähenevät!

**Laadukas varhaiskasvatus kiusaamisen
ehkäisyn näkökulmasta**

Kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa

1. Kiusaamisen muodot ja miten se ilmenee

Tähän on koottu kiusaamiseksi laskettavaa toimintaa. Mikäli tällaista tulee ilmi, siihen on puututtava.

- Leikistä pois jättäminen
- Töniminen
- Lyöminen
- Raapiminen
- Nipistäminen
- Pureminen
- Toisen omaisuuden anastaminen
- Yhteisessä leikissä toisen satuttaminen
- Sääntöjen noudattamatta jättäminen (esim. leikissä)
- Tilanne on jatkuvaa ja toistuvaa
- Vuorovaikutussuhde kiusaajan ja kiusatun välillä on epätasavertainen
- Teko on tavoitteellinen ja päämäärätietoinen
- Oman edun tavoittelu

2. Kiusaamisen ehkäisy

Näillä keinoilla pyritään ennaltaehkäisemään kiusaamista. Kaikki toiminta ei suinkaan ole kiusaamista, vaan vuorovaikutustaitojen opettelua. Kinastelu ja ristiriitatilanteet kuuluvat normaaliin kehitykseen, mutta ellei niihin puututa, niistä voi kehittyä myöhemmin kiusaamista.

- Tunneilmapiiiristä huolehtiminen → aikuinen rakentaa ja ylläpitää sitä
- Aikuinen toimii esimerkkinä lapselle → mallintaa hyvää käytöstä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- Huomaa hyvä! Annetaan kehua ja kiitosta hyvästä käyttäytymisestä
- Kiireettömyys: annetaan aikaa huomata jokainen lapsi yksilöllisesti
- Pedagoginen pienryhmätoiminta*
- Omahoitajuus*
- Aikuisen asenne → jokaisella lapsella tarve tulla rakastetuksi

- Aikuisen läsnäolo
- Siirtymätilanteiden porrastaminen
- Tunnetaitojen opettelu, turvataitokasvatus
- Ryhmiin sijoittelu
- Lasten kanssa yhdessä keskusteleminen
- Yhteispalaverit lasten kanssa
- Keskustelu lasten vanhempien kanssa
- Keskustelu VEO:n kanssa
- Ryhmäytymisleikit
- Yhdessä tekeminen, esim. askartelu
- Kiusaamissanan käytön välttäminen → leimaaminen
- Aikuinen puuttuu tilanteisiin: "Mitä tapahtui?"
- Lasten aktiivinen havainnointi

3. Puuttuminen

Vaikka kiusaamista pyritään ennaltaehkäisemään, joskus kiusaamista silti tapahtuu. Silloin keskitytään tilanteen selvittämiseen ja sen lopettamiseen.

- Aikuinen avuksi vaikeisiin tilanteisiin! Lapset eivät osaa selvittää vaikeita ristiriitatilanteita yksin
- Tunnetyöskentely eli tunteiden sanoittaminen ja niiden tunnistamisen opettelu
- Tilanteeseen puututaan heti, mikäli herää hiemankin epäily siitä, että kiusaamista voisi tapahtua
- Otetaan lapsen tunnekokemukset tosissaan, ei vähätellä
- Lapsia kannustetaan ja palkitaan positiivisesta toiminnasta
- Ei käytetä kovia keinoja eli "rangaistuksia" → ei jäähyphenkkiä eikä ryhmästä eristämistä! "Porkkana on parempi kuin keppi"
- Tilanteet tehdään näkyväksi muulle ryhmälle
- Toiminta johdonmukaista
- Leikkikerhotoiminnan ja theraplayn hyödyntäminen
- Kiusaamistapauksista aina tieto osallisten vanhemmille, tarvittaessa konsultoidaan VEO:a

- Lasten kanssa keskustellaan

4. Arviointi

Omaa toimintaa tulee arvioida, jotta tiedetään, tehoavatko kyseiset toimenpiteet.

- Avoimen ilmapiirin ylläpitäminen, silloin asiat voidaan ottaa esille
- Asioihin puututaan välittömästi
- Vaikeat tilanteet jaetaan työkaverien kesken
- Joskus asiat jäävät mieleen pyörimään → työnohjaus osaksi arviointia
- Kuukausiarviot
- Viikkopalaverit (talon yhteiset)
- Tiimipalaverit

*= lisätietoja aiheesta sivulla 5 😊

*Pedagoginen pienryhmätoiminta ja omahoitajuus

Päiväkodissa toimitaan pedagogisissa pienryhmissä. Pedagoginen pienryhmätoiminta on työmenetelmä, jonka keskeisenä ajatuksena ovat kohtaaminen ja vuorovaikutus, sekä niiden määrä ja laatu. Varhaiskasvattajan tärkein tehtävä on rakentaa yhteys lapseen ja ylläpitää sitä. Lapsen kunnioittaminen ja jokaisen kohtaamisen arvostaminen on tärkeää ja pedagogisella pienryhmätoiminnalla lempeiden kohtaamisten toteutuminen on mahdollista. Tässä työtavassa kasvattajalla on aikaa kiinnittää huomiota lapsen kiinnostuksen kohteisiin ja se tukee ilmiölähtöistä oppimista.

Pedagoginen pienryhmätoiminta tukee lapsen hyvinvoinnin edistämistä, kasvattajan työhyvinvointia ja mahdollistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen. Käytännössä lapsen jaetaan pieniin ryhmiin ja ne ovat pysyviä koko toimintakauden aikana. Pienryhmät toimivat säännöllisesti joka päivä, kasvattajat ohjaavat ryhmiä aina viikon kerrallaan, jonka jälkeen ryhmä vaihtuu. Työmenetelmän laadukas toteutuminen vaatii porrastettua päiväjärjestystä, mutta samalla se mahdollistaa tilojen ja pihapiirin maksimaalisen käytön. Pedagoginen pienryhmätoiminta suunnitellaan sen verran väljästi, että spontaanit ideat sekä lasten aloitteet voidaan toteuttaa. Lisäksi liikunta on vahvasti läsnä arjessa.

Päiväkodissa toimii lisäksi omahoitajuus. Omahoitaja huolehtii pääsääntöisesti omahoitolasten perushoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Sen lisäksi omahoitaja on lapsen tutuin aikuinen, ja lapsi saa turvallisen kokemuksen päiväkodista yhdessä tutun aikuisen kanssa. Omahoitaja ylläpitää vanhempien ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta, sekä toimii siltana päiväkodin ja lapsen vanhempien välillä. Omahoitajuuden etuja ovat lapsen näkökulmasta esimerkiksi ymmärretyksi tulemisen tunne, yksilöllisen hoidon toteutuminen ja lapsella on yksi erityinen ihminen päiväkodissa. Omahoitajuus tarjoaa selkeyttä, ennakoitavuutta ja rutiineja, jotka ovat yhteydessä turvallisuuden tunteeseen.

Sekä omahoitajuudesta että pienryhmätoiminnasta löytyy lisää tietoa, joita kannattaa hyödyntää oman työn tukena! 😊

Lopuksi

Tämä kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma on toteutettu yhteistyössä Saimaan ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) ja terveydenhoitaja (AMK) opiskelijoiden kanssa. Tämä suunnitelma on osa opiskelijoiden opinnäytetyötä nimeltään *"Porkkana on parempi kuin keppi"* -Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kouvoolalaiselle päiväkodille (2016). Työntekijöiden ääni on saatu kuuluviin Learning Café -menetelmällä, ja sen pohjalta kerätty aineisto on jalostettu osaksi suunnitelmaa, jotta siitä tulisi juuri kyseisen päiväkodin näköinen. Lisäksi opinnäytetyöhön kerättyä teoriaa on hyödynnetty suunnitelman rakentamisessa. Tämä suunnitelma on tehty työssä käytettäväksi, osaksi perehdytystä, kaikeksi muuksi kuin lojumaan muovitaskussa mapissa. Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen on asioista ääneen puhumista, avoimuutta ja yhdessä tekemistä. Tässä suunnitelmassa asiat on sanottu selkeästi ja ennen kaikkea ne ovat kirjattuina ylös.

Kohti parempaa varhaiskasvatusta ja suuresti kiittäen, terveisin Heidi Pajunen, Riikka Purho ja Laura Suhonen, Saimaan ammattikorkeakoulusta.